

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

TEISĖS FAKULTETO

VERSLO TEISĖS KATEDRA

GINTARĖ JANINAITĖ

Verslo teisės programos studijų studentė

NUOSTOLIAI IR JŲ ATLYGINIMAS STATYBOS SUTARTINIUIOSE SANTYKIUIOSE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas-

Lekt. dr. Raimundas Moisejevas

Vilnius, 2011

TURINYS

ĮVADAS	3
1. BENDRIEJI NUOSTOLIŲ IR JŲ ATLYGINIMO KLAUSIMAI	7
1.1. Nuostolių sąvoka ir rūšys	7
1.2. Nuostolių atlyginimo sąlygos	12
1.3. Netesybų ir nuostolių santykis	19
1.4. Atleidimas nuo nuostolių atlyginimo	21
2. NUOSTOLIAI IKISUTARTINIUOSE STATYBOS RANGOS SANTYKIUOSE	23
3. STATYBOS RANGOS SUTARTIES PAŽEIDIMAI	30
3.1. Atliktų darbų trūkumai	33
3.2. Atsiskaitymo pareigos pažeidimas	40
3.3. Atliktų darbų priėmimas ir perdavimas	43
3.4. Papildomi darbai	49
3.5. Garantinis terminas	53
IŠVADOS	61
PASIŪLYMAI	63
LITERATŪROS SĄRAŠAS	64
SANTRAUKA	68
SUMMARY	69

IVADAS

Temos aktualumas. Statybos Lietuvos Respublikoje pastaraisiais metais itin sparčiai vystėsi, Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis, gyvenamųjų pastatų 2007 m. buvo pastatyta 3304, 2008 m. 4027, 2009 m. 3 964, 2010 m. 2 899¹. Negyvenamųjų pastatų 2007 m. buvo pastatyta 5250, 2008 m. 5354, 2009 m. 4983, 2010 m. 3536². Statybas Lietuvos Respublikoje galima vykdyti ūkio, rangos, mišriu ir statybų valdymo būdu. Populiariausias ir dažniausiai naudojamas statybos organizavimo būdas yra ranga, tad natūralu, kad taip sparčiai besivystant statyboms, kartu vystėsi ir statybos rangos sutartiniai santykiai.

Statybos rangos sutartinių santykių pagrindas yra tarp šalių sudarytą sutartis. Tinkamas statybos rangos sutarties vykdymas užtikrina stabilius santykius tarp šalių. Deja, sutartys tinkamai vykdomos ne visada, o tai sudaro prielaidas nuostolių atsiradimui. Kadangi statybos rangos sutarčių kaina būna ypač didelė, tad ir tinkamas sutarties vykdymas yra itin aktualus, siekiant išvengti nuostolių atsiradimo. Netinkamai sutartį vykdžiusi šalis privalo atlyginti nuostolius, kuriuos sukėlė kitai šaliai. Todėl svarbu išmanyti kokie ir kada nuostoliai turi būti atlyginami, kada sutartį pažeidusi šalis yra atleidžiama nuo jų atlyginimo ir koks šalių elgesys daro įtaką atlygintinių nuostolių dydžiui.

Temos iširtumas. Nors statybos rangos sutartiniai santykiai vystėsi itin sparčiai, tačiau Lietuvoje yra pastebimas šių santykių nagrinėjimo stygius. Moksliniu lygiu šie santykiai yra nagrinėjami tik paviršutiniškai, apsiribojant teisės aktų citavimu arba gilinimusi tik į atskirus šių santykių aspektus. S. Mitkus yra bene vienintelis autorius, nagrinėjantis statybos procese kylančius santykius. Šis autorius nagrinėja ne tik iš civilinės teisės kylančius santykius, bet daug dėmesio skiria ir viešosios teisės normomis reglamentuojamiems santykiams. Autorius parengė vadovėlį „Statybos teisė“³, norminių teisės aktų rinkinį „Statybos teisė“⁴, Lietuvos Respublikos

¹<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M4060402&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=3557&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>; prisijungimo laikas: 2011-04-04

²<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M4060404&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=3558&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>; prisijungimo laikas: 2011-04-04

³ Mitkus S. Statybos teisė. Vilnius: Technika, 2002.

⁴ Mitkus S. Statybos teisė: norminių teisės aktų rinkinys. Vilnius: Eugrimas, 2007.

statybos įstatymo komentara⁵, Statybos teisės terminų žinyną⁶, monografiją „Statybos rangos sutartis: teorija ir praktika“⁷, taip pat paskelbta ne viena šio mokslininko publikacija⁸. Tačiau nuosekliai ir išsamiai, autorius nenagrinėja nuostolių kylančių statybos rangos sutartiniuose santykiuose. Vadovėlyje „Civilinė teisė. Prievolių teisė“, statybos rangos sutartis yra nagrinėjama tik kaip viena iš atskirų sutarčių rūšių, nedarant išsamesnės analizės ir apsiribojant teisės aktų citatomis, su trumpais komentarais. Paminėtini ir kiti straipsnių autoriai kaip K. Saukalienė⁹, nagrinėjusi statybos defektus ir atsakomybę už juos, E. Klimas¹⁰, analizavęs statybos rangos sutartinių santykių vystymosi tendencijas Lietuvoje, R. Cibulskienė kartu su S. Mitkumi, nagrinėję statybos rangos sutarties kvalifikavimo problemas. Apibendrinant, galima teigti, kad autorės nagrinėjama tema, nėra išsamiai nagrinėta Lietuvos teisės doktrinoje, tad šiame darbe siekiama visapusiškai išnagrinėti nuostolius ir jų atlyginimą statybos rangos sutartiniuose santykiuose. Darbe siekiama atskleisti dažniausiai pasitaikančius statybos rangos sutarties pažeidimus, kuriais yra sukeliama nuostoliai, taip pat nagrinėjami ir ikisutartiniai santykiai bei juose kylantys nuostoliai. Dėl darbo apimties nenagrinėjama vartojimo ranga.

Tyrimo šaltiniai yra Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau - LR CK)¹¹, LR CK šeštos knygos komentaras¹², Lietuvos Respublikos statybos įstatymas (toliau – LR Statybos įstatymas)¹³, „Civilinė teisė. Prievolių teisė“ vadovėlis¹⁴, S. Mitkaus įvairūs moksliniai straipsniai ir vadovėliai, taip pat V. Mikelėno ir kitų autorių vadovėliai bei publikacijos, Lietuvos teismų praktika.

Tyrimo problematika. Statybos yra ilgas, sudėtingas ir daug žinių reikalaujantis procesas, todėl pasitaiko, kad pirmos ir antros instancijos teismai, dėl žinių trūkumo apie šį procesą, netinkamai išsprendžia ginčus kylančius iš statybos rangos sutartinių santykių.

⁵ Mitkus S. Lietuvos Respublikos statybos įstatymo komentaras. Vilnius: Eugrimas, 2007.

⁶ Mitkus S. Statybos teisės terminų žinynas. Vilnius: Eugrimas, 2006.

⁷ Mitkus S. Statybos rangos sutartis: teorija ir praktika. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010.

⁸ S.Mitkus. Sutartiniai teisiniai santykiai statyboje// Teisė. 2003. Nr. 49, Statybos rangos sutartys: kvalifikavimo problemos. Teisė. 2009. Nr. 70.

⁹ K. Saukalienė. Statybos defektai ir užsakovo atsakomybės už juos problemos// Socialinių mokslų studijos. 2010, Nr.2(6).

¹⁰ E. Klimas. Statybos rangos sutartinių teisinių santykių vystymosi tendencijos Lietuvoje//Justitia. 2009, Nr.2(72).

¹¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹² Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. T1. Vilnius: Justitia, 2003.

¹³ Lietuvos Respublikos statybos įstatymas.//Valstybės žinios. 1996, Nr. 32-788.

¹⁴ Ambrašenė. D., Baranauskas E., Bublėnė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.

Problematiką taip pat lemia tendencingai ydingas normų, reglamentuojančių statybos rangos sutartinius santykius, aiškinimas ir taikymas tarp sutarties šalių. Visas šias problemas lemia nepakankamas dėmesys, skiriamas statybos rangos sutartiniams santykiams, tiek doktrinoje, tiek praktikoje.

Ginamieji teiginiai

1) Lietuvos teisės doktrinoje bei teismų praktikoje iki šiol nėra sutariama, kokią atsakomybę reikia taikyti, norint atlyginti nuostolius ikisutartiniuose santykiuose, todėl tai lemia netinkamą nuostolių atlyginimą statybos rangos ikisutartiniuose santykiuose.

2) Bendradarbiavimo pareiga statybos rangos sutartiniuose santykiuose yra viena iš priemonių, siekiant išvengti nuostolių atsiradimo ar jau esamus nuostolius sumažinti iki minimalaus dydžio.

3) Statybos rangos sutartinių santykių turinio sudėtingumas, specifiškumas ir tęstinumas lemia statybos rangos sutarties pažeidimus bei iš to kylančius nuostolius.

Tyrimo objektas yra nuostolių ir jų atlyginimo statybos rangos sutartiniuose santykiuose reglamentavimas Lietuvos Respublikos teisėje.

Tyrimo dalykas yra nuostoliai ir jų atlyginimas statybos rangos sutartiniuose santykiuose.

Tyrimo tikslas yra išsamiai bei sistemiškai išanalizuoti nuostolių institutą statybos rangos santykiuose, jo taikymo problemas, bei atskleisti dažniausiai pasitaikančius statybos rangos sutarties neįvykdymo atvejus, kurių pasekmė yra nuostolių kilimas. Pateikti pasiūlymus kaip spręsti kylančias problemas.

Tyrimo uždaviniai

1) Atskleisti nuostolių sąvoką, rūšis, atlyginimo sąlygas, jų santykį su netesybomis bei atleidimo nuo nuostolių atlyginimo sąlygas. Pateikti problemų pavyzdžius, kylančius iš šio instituto taikymo.

2) Išanalizuoti nuostolius kylančius ikisutartiniuose statybos rangos santykiuose, jų atlyginimo galimybes bei problematiką teismų praktikoje.

3) Išanalizuoti statybos rangos sutarties pažeidimo atvejus, kurie yra labiausiai paplitę statybos rangos sutartiniuose santykiuose. Pateikti sprendimus dėl kylančių problemų šiuose santykiuose.

Tyrime naudoti metodai. Rengiant darbą naudotas loginis - analitinis metodas, kurio pagalba buvo analizuojama teisinė literatūra bei teismų praktika. Šio metodo pagalba buvo tiriama nuostolių samprata, analizuojamos nuostolių rūšys, jų samprata ir sudėtis, nagrinėjami dažniausi statybos rangos sutarties pažeidimai bei pateikiami pasiūlymai problemoms, kylančioms iš minėtos sutarties pažeidimų. Taip pat šis metodas padėjo sudaryti darbo struktūrą, padaryti išvadas bei pateikti pasiūlymus. Sisteminės analizės metodas taikytas siekiant nustatyti teisės normų prasmę bei reikšmę. Duomenų analizės ir duomenų rinkimo metodas padėjo surinkti reikiamą medžiagą tyrimui bei ją apibendrinti, taip pat jis buvo naudojamas siekiant išanalizuoti teisės normas, reglamentuojančias statybos rangos sutartinius santykius bei normas reglamentuojančias nuostolius bei jų atlyginimą. Apibendrinimo metodas naudotas darant išvadas tiek atskiruose skyriuose, tiek pateikiant visas darbo išvadas.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas ir dėstomoji dalis iš trijų skyrių. Pirmajame skyriuje nagrinėjami bendrieji nuostolių klausimai, antrajame skyriuje atskleidžiama ikisutartinių santykių specifika bei galimybės atlyginti nuostolius šiuose santykiuose. Trečiajame skyriuje nagrinėjami dažniausiai pasitaikantys statybos rangos sutarties pažeidimo atvejai bei su tuo susijusi problematika. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai, naudotos literatūros sąrašas, darbo santraukos lietuvių bei anglų kalbomis

1. BENDRIEJI NUOSTOLIŲ IR JŲ ATLYGINIMO KLAUSIMAI

1.1. Nuostolių sąvoka ir rūšys

Teisinėje literatūroje apibrėžiant nuostolių sąvoką nekyla didesnių diskusijų ar nesutarimų. Vadovėlyje „Civilinė teisė. Prievolių teisė“ nuostoliai apibrėžiami kaip civilinės atsakomybės forma. Sąvoka „nuostoliai“, vartojama civilinė teisėje, skiriasi nuo tapačių sąvokų, vartojamų ekonomikos moksle ir realioje ūkinėje praktikoje, nes nuostoliai, suvokiami kaip ekonominė kategorija, nebūtinai yra neteisėtų veiksmų padarinys, tuo tarpu juridine prasme nuostoliai yra neteisėtais veiksmais sukeltos neigiamos pasekmės nukentėjusiojo turtinei sričiai¹⁵. V. Mikelėnas knygoje „Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai“ teigia, kad „bendrai priimtas įvairiose valstybėse nuostolių apibrėžimas yra toks: nuostoliai – tai pinigų suma, išieškoma kaip kompensacija už bet kokio pobūdžio žalą, neatsižvelgiant į tai, ar žala padaryta sutarties pažeidimu ar deliktu“¹⁶. Tarybinėje civilinėje teisėje nuostoliai buvo suprantami kaip civilinės atsakomybės forma, kreditoriaus turtinių gėrybių sumažėjimas, kurio negalima atstatyti natūra, todėl atsiranda pareiga atlyginti nuostolius¹⁷. Pažymėtina, kad sąvoka „žala“ skiriasi nuo sąvokos „nuostoliai“. Nors dažnai šios dvi sąvokos vartojamos kaip sinonimai, tačiau vartojant sąvoką „nuostoliai“, mes turime omenyje žalą, kuri kilo iš sutartinių santykių, o esant deliktinei atsakomybei vartojama sąvoka žala.

LR CK 6.249 str. 1 d. nustatyta, kad „Žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai. Jeigu šalis nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, tai jų dydį nustato teismas“, taip pat LR CK 6.245 str. nustato, kad „Civilinė atsakomybė – tai turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius)“.

¹⁵ Ambrasienė, D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P.206.

¹⁶ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P.143.

¹⁷ Vėlyvis S., Vitlėita A. ir kt. Tarybinė civilinė teisė. T1. Vilnius: Mintis, 1975. P.373.

Tad kaip buvo minėta anksčiau, teisinėje literatūroje diskusijų dėl to, kas yra nuostoliai nekyla, sąvokos nuostoliai apibrėžimas išplaukia iš LR CK straipsnių.

Nuostoliais laikoma žala įvertinta pinigais. Žala yra skirstoma į tiesioginę ir netiesioginę, taip pat ir nuostoliai būna: tiesioginiai ir netiesioginiai, toks nuostolių skirstymas yra įtvirtintas LR CK 6.649 str. 1d. Šiame straipsnyje nurodyta, kad „žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų“. Dar kitaip tiesioginiai nuostoliai vadinami realiais. Realūs nuostoliai yra realus turto sumažėjimas arba praradimas, taip pat išlaidos, kurias turėjo žalą patyręs asmuo atkurdamas savo pažeistą teisę, prarastą arba sugadintą turtą¹⁸. Išlaidos – tai dėl patirtų nuostolių protingai išleistos lėšos. Išlaidos turi būti protingos, būtinos ir realios. Tokius išlaidų požymius pažymi Lietuvos Aukščiausias Teismas nagrinėjamosiose bylose¹⁹, pvz.: „kai kuriems statybos defektams būdinga tai, kad jie atsiranda ilgainiui, pastebėjus defekto pradžia, galima imtis prevencijos priemonių ir šitaip išvengti gerokai didesnės žalos“²⁰. Statybos rangos sutartiniuose santykiuose tiesioginiai nuostoliai dažniausiai pasireiškia kaip nekokybiškai atliktais darbais, neatitinkančiais kokybės reikalavimų.

Netiesioginiai nuostoliai pasireiškia kaip negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jei nebūtų teisės pažeidimo. Negautos pajamos, tai realus kreditoriaus tikėjimasis gauti pajamas, esant įprastai situacijai, kai nėra teisės pažeidimo. Negautomis pajamomis yra laikoma turtinė nauda, kurios sukėlusiu žalą veiksmų metu nukentėjusysis dar nebuvo gavęs, tačiau kuri neabejotinai būtų gauta, jei nebūtų buvę žalą sukėlusiu veiksmų²¹. Tokių nuostolių buvimas turi būti realus. Vertinant tokius nuostolius būtina nustatyti kokias pajamas įprastai gauna kreditorius, koks jo pasiruošimas ir priemonės, kurių jis ėmėsi siekdamas gauti tokių pajamų²². Kitaip tariant, negautos pajamos turi būti numatytos iš anksto gauti, o ne dirbtinai sukuriamos, gavimo šaltinis turi būti pakenktas ar sunaikintas, ir jos turi būti susijusios su neteisėtais veiksmais. Netiesioginiai nuostoliai statybos rangos sutartiniuose santykiuose pasireiškia

¹⁸Ambrasienė. D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P.206.

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. kovo 20 d. nutartis, civilinėje byloje Ina Markauskienė v. Irmantas Maciulevičius, Nr. 3K-3-479/2002.

²⁰ Mítkus S. Statybos rangos sutartis: teorija ir praktika. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010. P.181.

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugpjūčio 24 d. nutartis, civilinėje byloje M. Ch. ir Z. Ch v. UAB „Pinus Proprius“, Nr. 3K-3-405/2007.

²² Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. T1. Vilnius: Justitia, 2003. P.342.

statybos darbų vėlavimu, statybos defektais ir kitais atvejais. Tokią situaciją, kai patiriami nuostoliai dėl statybos darbų su defektais iliustruoja Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-389/2006²³, šioje byloje atsakovas reikalauja atlyginti delspinigius ir nuostolius iš ieškovo dėl to, kad dalis darbų viešbutyje buvo atlikti netinkamai, dėl to atsakovas negalėjo naudoti visų viešbučio patalpų pagal paskirtį ir patyrė nuostolių dėl negautų pajamų. Šioje byloje tiek pirmos, tiek antros instancijos teismai sutiko su tuo, kad atsakovas negalėjo naudotis tam tikromis patalpomis tuo metu, kai statybos defektai buvo šalinami, todėl jis pagrįstai teigia negavęs pajamų, kurias tikėjosi gauti, jei visos patalpos būtų laiku pridotos be defektų. Tad šioje byloje patirti nuostoliai buvo priteisti atsakovo naudai. Pažymėtina, kad teismų praktikoje suformuota taisyklė, kad negautos pajamos yra suprantamos kaip negauta pelno dalis, kuri nustatoma iš numatomų gauti įplaukų, atskaičius mokesčius, sąnaudas ir kitas būtinausias išlaidas²⁴. Kitaip tariant negautas pelnas atskaičius mokesčius ir kitas būtinas išlaidas yra grynas pelnas.

Tarybinėje civilinėje teisėje nuostoliai taip pat buvo skirstomi į tiesioginius ir netiesioginius (negautas pajamas), tačiau galiojantis CK apribojo kapitalinės statybos rangos sutarties šalių atsakomybę, nurodydamas, kad „atlyginami tik tie nuostoliai, kurie pasireiškia išlaidomis, turto netekimu arba turto sužalojimu“²⁵. Toks apribojimas reiškė, kad atlyginami tik tiesioginiai nuostoliai, netiesioginių nuostolių atlyginimo galimybė buvo apribota įstatymu. Autorės nuomone toks ribojimas teisine prasme yra netinkamas, nes netiesioginiai nuostoliai gali būti žymiai didesni nei tiesioginiai ir nuostoliai tokiu atveju atlyginami nevisiškai. Anksčiau minėta Lietuvos apeliacinio teismo byla patvirtina tai, kad dabartinė teisinė praktika yra tinkamesnė, efektyviau ginamos nuostolius patyrusios šalies teises. Taip yra tinkamai įgyvendinamas visiško nuostolių atlyginimo principas.

Pabrėžtina, kad teismų praktikoje nagrinėjant bylas susijusias su tiesioginių ir netiesioginių nuostolių atlyginimu statybos rangos sutartiniuose santykiuose, pasitaiko netinkamas normų aiškinimas, klaidingas supratimas kas yra tiesioginiai ir netiesioginiai

²³ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. lapkričio 13d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Vėtrūna“ v. UAB „Naujasis uostas“, Nr. 2A-389/2006.

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 11 d. nutartis, civilinėje byloje R. Jurgelionio firma „Tastos statyba“ v. Kauno miesto savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-62/2008.

²⁵ Vėlyvis S., Vitileita A., ir kt. Tarybinė civilinė teisė. T1. Vilnius: Mintis, 1975. P.375.

nuostoliai. Kaip minėta anksčiau, negautos pajamos turi būti realios, numatytos gauti. Netiesioginės pajamos nėra negautas pelnas neatskaičius išlaidų, tai yra negautas grynas pelnas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2009 m. gruodžio 3d. nagrinėtoje byloje nustatė, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė įstatymus susijusius su negautomis pajamomis. Nurodytoje byloje ieškovas nutraukė rangos sutartį su atsakovu (rangovu) dėl tam tikrų aplinkybių, kurias teismas pripažino svarbiomis. Ieškovas iki darbų pradžios iš anksto buvo sumokėjęs atsakovui 400 000 Lt, kurių rangovas nespėjo panaudoti. Nors teismas nurodytoje byloje tinkamai aiškino negautas pajamas, kaip grynąjį pelną, kuris lieka atskaičius mokesčius ir kitas būtinas išlaidas, tačiau nagrinėjamoje situacijoje teismas priteisė atsakovui (rangovui) iš anksto gautą pinigų sumą iš ieškovo (užsakovo) sumokėtą už atliekamus darbus, kaip negautas pajamas. Toks teismo išaiškinimas buvo klaidingas tuo, kad nutraukus rangos sutartį dėl svarbių priežasčių, dėl kurių ieškovas nėra kaltas, žala nėra preziumuojama ir turi būti įrodinėjama. Netiesioginiai nuostoliai turi būti realūs, o ne tikėtini. Šalis, norinti gauti atlyginimą už patirtus netiesioginius nuostolius, turi juos įrodyti. „Pareiga įrodyti žalą (nuostolius), reiškia, jog jis turi pateikti įrodymus patvirtinančius žalos dydį. Šiuo atveju atsakovas prašė priteisti negautas pajamas, kurios turi būti suprantamos kaip negautas pelnas, t.y. priteisti tai, dėl ko būtų pagerėjusi jo turtinė padėtis. Nustatant atlygintinų nuostolių dydį, būtina atsižvelgti į byloje konstatuotas reikšmingas aplinkybes, tarp jų - į tai, kokių išlaidų būtų patyręs atsakovas (pavyzdžiui, mokesčiai kitos išlaidos). Civilinė atsakomybė yra pažeistos teisės gynimo būdas, kurio veiksmingumas užtikrinamas, taikant CK 6.249 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta normą – teismas privalo nustatyti atlygintinų nuostolių dydį, jeigu šalis negali tiksliai įrodyti nuostolių dydžio“²⁶. Dėl nurodytų priežasčių Lietuvos Aukščiausiasis Teismas palaikė pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriame buvo nurodyta netenkinti priešieškiniu reikalavimu dėl netiesioginių nuostolių, remiantis tuo, kad jie nebuvo įrodyti. Taip pat būtina nepamiršti, kad „sutartinės atsakomybės taikymo atveju svarbu vertinti ne tik sutartinę prievolę pažeidusio asmens (skolininko), bet ir kreditoriaus veiksmus (CK 6.259 straipsnis)“²⁷. Kreditorius turi elgtis taip, kad nuostoliai būtų kuo minimalesni, stengtis juos kuo labiau sumažinti. Kai kreditorius

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 3 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Ranga IV Investicijos“ v. UAB „Mega“, Nr. 3K-3-564/2009.

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 8 d. nutartis, civilinėje byloje A. A. v. UAB „Kamintras“, Nr. 3K-3-199/2007.

nesistengia sumažinti nuostolių, skolininko atsakomybė gali būti mažinama. Autorė pabrėžia, kad šiuo atveju teismas kalbėdamas apie kreditoriaus elgesį, turėjo omenyje bendradarbiavimo pareigą. Kai kreditorius nesiekia sumažinti jau atsiradusių nuostolių, nesiimdamas jokių veiksmų, tai gali būti pripažinta, kaip bendradarbiavimo pareigos trūkumas, kuris nulemia atlygintinų nuostolių dydį. Todėl labai svarbu vykdant sutartį šalims bendradarbiauti.

Doktrinoje taip pat būdinga nuostoliuos skirstyti į bendruosius ir specialiuosius. Bendrieji nuostoliai priteisiami už žalą, kai jos dydžio neįmanoma apskaičiuoti pinigais, kai žalos konkretų dydį sunku įrodyti (LR CK 6.429 str. 1d.).

Specialieji nuostoliai yra tiksliai nustatomi ir yra įrodomi asmens patyrusio tuos nuostolius. Šiuos nuostolius patvirtina kaštų, negautų pajamų ir išlaidų sumos. Šios sumos gali būti patvirtinamos įvairiais dokumentais, ekspertų išvadomis, liudytojų parodymais ir panašiai. Ypač dažnai statybos rangos santykiuose naudojamosi ekspertų paslaugomis, kadangi norint tinkamai įrodyti defektų buvimo faktą, reikia atlikti ekspertizę. Atlyginus nuostolius atkuriami iki pažeidimo buvusi nekentėjusiojo turtinė padėtis²⁸.

Nagrinėjant nuostolius sutartiniuose santykiuose, būtų tikslinga trumpai aptarti neturtinę žalą. Neturtinės žalos samprata yra apibrėžta LR CK 6.250 str. 1d., ji apibūdinama kaip asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinta pinigais. Neturtinė žala atlyginama tik įstatymo nustatytais atvejais, taip pat ji atlyginama visais atvejais, kai yra padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo ir kitais įstatymų nurodytais atvejais. Kadangi Lietuva priklauso prie tų valstybių, kuriose neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais, todėl ji negali kilti iš sutarties. Statybos rangos santykiuose įstatymas nenumato neturtinės žalos atlyginimo, nebent statybos rangos santykiai yra vartojimo rangos santykiai. Tokią galimybę nustato Vartotojų teisių gynimo įstatymo 3 straipsnio, 1 dalies 5 punktas, tačiau tokios galimybės nenumato LR CK normos reguliuojančios statybos rangos teisinius santykius.

Statybos rangos sutarties šalys gali laisvai nustatyti savo teises ir pareigas sutartyje, tokią galimybę suteikia dispozityvus civilinės teisės pobūdis. Tad kyla klausimas ar šalys gali

²⁸ Ambrasienė. D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P.193.

numatyti neturtinės žalos atlyginimą statybos rangos sutartyje. LR CK 6.250 str. 2d. norma imperatyviai nustato, kad neturtinė žala yra atlyginama tik įstatymo nustatytais atvejais. Kadangi šalys sutartyje gali nustatyti tik tokias teises ir pareigas, kurios neprieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms, galima daryti išvadą, kad neturtinės žalos atlyginimas numatytas sutartyje, prieštarautų imperatyviai normai, tad šalys tokios sąlygos numatyti negali. Kadangi Lietuva priklauso prie tų valstybių, kuriose neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais, todėl ji negali kilti iš sutarties²⁹.

Apibendrinant galima teigti, kad nuostoliai civilinėje teisėje skirstomi į tiesioginius ir netiesioginius, taip pat į bendruosius ir specialiuosius. Neturtinės žalos atlyginimas komercinės rangos atveju nėra numatytas įstatymuose, todėl yra negalimas. Norint tinkamai nustatyti atlygintinų nuostolių dydį reikia nustatyti ir tiesioginius nuostolius, ir netiesioginius. Galimybė reikalauti tiek tiesioginių, tiek netiesioginių nuostolių, įgyvendina visiško nuostolių atlyginimo principą. Kai negautos pajamos, pasireiškia kaip negautas pelnas, būtina tinkamai suprasti, kad negautas pelnas yra grynasis pelnas, kuris gaunamas atskaičius visus mokesčius ir išlaidas, kurias nukentėjusioji šalis patiria ir nesant teisės pažeidimo. Pažymėtina, kad negautos pajamos turi būti realios, o ne dirbtinai sugalvotos, todėl jas būtina tinkamai įrodyti.

1.2. Nuostolių atlyginimo sąlygos

Nuostoliai yra civilinės atsakomybės forma. Kaip teigiama autorių kolektyvo knygoje „Civilinė teisė. Prievolių teisė“, nuostolių atlyginimas yra ypatinga sutartinės atsakomybės rūšis, nes ją galima taikyti bet kuriuo atveju, išskyrus retus atvejus, kurie gali būti numatyti įstatyme ar sutartyje³⁰. Statybos rangos sutartiniuose santykiuose nuostoliai atsiranda tada, kai yra pažeidžiama sutartis, kaip ir bet kuriuose kituose sutartiniuose santykiuose. Tačiau LR CK XXXIII skyriaus pirmajame skirsnyje „Ranga“ ir trečiajame skirsnyje „Statybos ranga“ yra išskirti atvejai, kurie yra būdingi tik rangos santykiams, kada šalis gali reikalauti nuostolių atlyginimo. Pvz.: LR CK 6.684 str. 4d. nurodyta, kad „<...> nuostolius dėl darbų atlikimo

²⁹ Ten pat, 195.

³⁰ Ten pat, P.205.

sustabdymo turi atlyginti užsakovas, išskyrus atvejus, kai jis įrodo, kad papildomus darbus atlikti nebuvo būtina“, taip pat LR CK 6.691 str. 1d. nurodyta, kad „šalis, kuri šios pareigos neįvykdo, praranda teisę į nuostolių, padarytų dėl atitinkamų kliūčių nepašalinimo, atlyginimą“. Tad nuostolių atlyginimas yra įtvirtintas tiek bendrosiose normose, kurios taikomos visiems sutartiniams santykiams, tiek specialiosiose normose, kurios reglamentuoja statybos rangos sutartinius santykius.

Sutartinės prievolės neįvykdymas ar netinkamas vykdymas visuomet susijęs su papildoma prievole atlyginti nuostolius³¹. Tad nuostolių atlyginimas tampa nauja prievole, tačiau ši prievolė yra tik antraeilė, nes savarankiškai ji egzistuoti negali. Pvz.: subrangovas atlieka darbus su trūkumais ir jų tinkamai neištaiso, todėl rangovas privalo pasitelkti kitą subrangovą trūkumams pašalinti. Subrangovas šiuo atveju pažeidžia sutartį, nes tinkamai neatliko darbų, todėl sukėlė nuostolius rangovui, kuriuos privalo atlyginti, tad privalomas nuostolių atlyginimas ir yra nauja prievolė. Jei tarp šalių nebūtų sutarties ir įsipareigojimo tinkamai atlikti darbus pagal sutartį, tai nebūtų prievolės neįvykdymo, o tuo pačiu ir naujos prievolės atlyginti nuostolius.

Nuostoliai yra atlyginami tada, kai atsiranda civilinė atsakomybė. Civilinė teisinė atsakomybė, atsižvelgiant į atsiradimo pagrindus yra skirstoma į sutartinę ir deliktinę. Tokią atsakomybės skirstymą taip pat pabrėžė ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2005 m. kovo 29 d. civilinėje byloje³², taip pat atsakomybė yra skirstoma ir doktrinoje. LR CK 6. 625 str. 3 d. nurodo, kad sutartinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl to, kad neįvykdomą ar netinkamai įvykdoma sutartis, kurios viena šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo ar netesybų (sumokėti baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo padarytus nuostolius arba sumokėti netesybas (baudą, delspinigius). Civilinės atsakomybės pobūdis yra tik turtinis, ji yra nukreipta ne į asmenį, o į jo turtą. Sutartinėje civilinėje atsakomybėje vyrauja privatus pobūdis. Pažeidžiamas yra privatus interesas ir asmuo, kurio atžvilgiu pažeista prievolė gali nuspręsti ar taikyti civilinę atsakomybę pvz.: subrangovas vėluoja atlikti ir priduoti darbus, todėl rangovas negali priduoti darbų užsakovui, taip pažeisdamas sutartį ir sukeldamas nuostolius užsakovui, nes darbai atliekami nelaiku. Šiuo atveju rangovas gali prašyti atlyginti jo patirtus nuostolius iš subrangovo, bet

³¹ Stanislovaitytis R. Lietuvos komercinė teisė. Vilnius: UAB „Ekonomikos mokymo centras“, 2003. P.143.

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 29 d. nutartis, civilinėje byloje AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. Ričardas Naraškevičius, Vilija Jonusauskienė ir kt., Nr. 3K-7-119/2005.

norėdamas išlaikyti draugiškus ir sklandžius santykius, neprašo atlyginti nuostolių. Taip pasireiškia galimybė nuspręsti ar taikyti civilinę atsakomybę, ar netaikyti. Jei rangovas, visgi, nuspręstų, kad nori taikyti civilinę atsakomybę, jam užtektų pranešti subrangovui apie patirtus nuostolius. Jei subrangovas sutiktų, kad rangovas patyrė nuostolius, juos galėtų atlyginti sutartyje numatyta tvarka. Nuostolių atlyginimui, kai prievolę pažeidusi šalis sutinka, kad sukėlė kitai šaliai nuostolius, teisminis procesas nėra privalomas. Tokiu būdu pasireiškia civilinės atsakomybės ypatumas, kad nesant ginčui nėra būtinos valstybės prievartos priemonės. Tam, kad civilinė atsakomybė atsirastų būtinos šios sąlygos:

- 1) Neteisėti veiksmai
- 2) Priežastinis ryšys
- 3) Kaltė
- 4) Žala (nuostoliai)

Tokios sąlygos yra nustatytos LR CK 6. 246 str., 6.247 str., 6.248 str., 6.249 str. Civilinei atsakomybei būdingas visiškas nuostolių atlyginimo principas. Sukelti nuostoliai turi būti atlyginti visiškai, išskyrus atvejus, kai įstatymai ar sutartis nustato ribotą atsakomybę. Teismas, atsižvelgdamas į atsakomybės prigimtį, šalių turtinę padėtį ir jų tarpusavio santykius, gali sumažinti nuostolių atlyginimo dydį, jeigu dėl visiško nuostolių atlyginimo atsirastų nepriimtinių ir sunkių pasekmių. Tačiau sumažintas nuostolių atlyginimas negali būti mažesnis už draudimo sumą, kuria skolininko civilinė atsakomybė buvo ar turėjo būti privalomai apdrausta (LR CK 6.251 str.). Šis principas reiškia tai, kad žala turi būti įvertinama tiksliai, kad asmeniui būtų atlyginama visa žala, kurią jis patyrė, taip pat žala negali būti atlyginama didesnė, nes iš žalos atlyginimo niekas neturi praturtėti. Civilinės atsakomybės funkcija yra kompensuoti nuostolius, bet ne bausti, todėl atlyginami turi būti tik tie nuostoliai, kurie buvo patirti. Padarytos žalos dydį turi įrodinėti nukentėjęsysis, tačiau kai nuostolių objektyviai neįmanoma įrodyti, išimtiniais atvejais teismas turi teisę pats nustatyti galutinį žalos dydį³³. Ši taisyklė turi išimtį. Nuostolių atlyginimo atveju galima taikyti ribotą atsakomybę. Kaip teigia profesorius Mikelėnas, ribota atsakomybė paprastai nustatoma, kai padaryta milžiniškos žalos, todėl visiškai jos kompensuoti

³³ Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. T1. Vilnius: Justitia, 2003. P.346.

neįmanoma dėl objektyvių priežasčių³⁴. Ribota atsakomybė gali būti nustatyta, kai žala padaroma tokiam objektui, kuris arba neturi ekonominės vertės, arba yra toks kurio vertę sudėtinga nustatyti. Ribotą atsakomybę gali nustatyti tiek įstatymas, tiek sutartis. Sutartimi riboti civilinę atsakomybę galima ne visada. Atsakomybės riboti negalima, kai padaroma žala tyčia arba dėl didelio neatsargumo, taip pat už sveikatos sužalojimą, gyvybės atėmimą ar neturtinę žalą (LR CK 6. 252 str. 1d.). Taip pat šalys negali pakeisti imperatyvių teisės normų, nustatančių civilinę atsakomybę, jos formą ar dydį.

Nuostolius mažinti teismas turi teisę tada, kai visiškas nuostolių atlyginimas sukeltų nepriimtinių ir sunkių pasekmių atsakovui. Tokiu būdu teismas gali įgyvendinti teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus³⁵. Įsivaizduokime tokią situaciją, kai rangovas sukelia nuostolius užsakovui, tačiau sukelti nuostoliai yra tokio dydžio, kad jų atlyginimas privestų rangovą prie bankroto. Tokiu atveju rangovas teismo gali prašyti sumažinti nuostolius arba pats teismas savo iniciatyva gali juos sumažinti. Pakankamai dažnai teismai sumažina priteisiamus nuostolius, kai dėl jų atsiradimo yra kaltas ne tik atsakovas, bet ir ieškovas. Statybos rangos sutartiniuose santykiuose nuostoliai, kurie turi būti atlyginami, itin dažnai mažinami tada, kai šalys nesilaikė bendradarbiavimo pareigos. Pvz.: kai rangovas sukelia nuostolius užsakovui, nustačius, kad užsakovas nebendradarbiavo su rangovu ir tai neužkirto kelio nuostolių atsiradimui ar bent jų nesumažino, teismai mažina priteisiamą sumą nuostoliams atlyginti. Taip yra todėl, kad bendradarbiavimo pareiga, kuri yra įtvirtinta LR CK 6. 691 str., turi ypatingą reikšmę statybos rangos sutartiniuose santykiuose. Bendradarbiavimo pareigos nebuvimas turi didelę įtaką nuostolių atsiradimui. Itin dažnai pasitaiko tokios situacijos, kai šalys vengia bendradarbiavimo pareigos, taip sukeldamos nuostolius. Bendradarbiavimo pareiga svarbi abiem šalims, ir viena iš šalių, pati nesilaikiusi bendradarbiavimo pareigos, neturi teisės panaudoti kitos šalies bendradarbiavimo stokos prieš ją kaip pagrindo atsisakyti vykdyti prievolę³⁶. Tai reiškia ir tai, kad kita šalis negali remtis tuo, kad ji nesiėmė jokių veiksmų dėl to, kad sutartį pažeidusi šalis nebendradarbiavo. Pvz.: rangovas pažeidžia sutartį tik dėl to, kad atsiradus kliūtimis įvykdyti sutartį, jų nepašalino užsakovas, nors tai padaryti galėjo. Tokiu atveju rangovas pažeidžia sutartį,

³⁴ Ten pat.

³⁵ Ten pat, 347.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. liepos 11 d. nutartis, civilinėje byloje E. Mamedovas v. UAB „Mindija“, Nr. 3K-3-371/2005.

bet nuostoliai, kurie atsiranda dėl sutarties pažeidimo yra mažinamai todėl, kad užsakovas nesilaikė bendradarbiavimo pareigos. Net tada, kai sutartį užsakovas pažeidžia ne dėl to, kad užsakovas nesilaikė bendradarbiavimo pareigos, po sutarties pažeidimo nustačius, kad užsakovas galėjo sumažinti kilusius nuostolius, jei būtų bendradarbiavęs, teismas gali sumažinti priteisiamų nuostolių sumą.

Autorės nuomone tikslinga trumpai aptarti kiekvieną nuostolių atlyginimo sąlygą.

Neteisėtų veiksmų civilinėje teisėje nereikėtų painioti su neteisėtais veiksmais baudžiamojoje ar administracinėje teisėje. Neteisėtais veiksmais civilinėje teisėje laikomi šalių veiksmai, pažeidžiantys ne tik įstatymo nuostatas, bet ir sutarties sąlygas. Kyla klausimas kodėl ir sutarties sąlygas. Todėl, kad civiliniams teisiniams santykiams būdingas dispozityvumas, kuris leidžia šalims nusistatyti elgesio taisyklės šalių sudarytoje sutartyje. Tad pažeidus įstatyme ar sutartyje nustatytą taisyklę, kyla civilinė atsakomybė. Neteisėti veiksmai pasireiškia ne tik asmens veikimu, bet ir neveikimu. Sutartinei atsakomybei būdinga tai, kad bet koks sutarties nevykdymas ar netinkamas vykdymas yra *a priori* teisės normų pažeidimas³⁷. Visiškas sutarties nevykdymas gali būti traktuojamas kaip jos esminių sąlygų nesilaikymas, o netinkamas vykdymas dažniausiai apima termino praleidimą. Kadangi rangovas užsiimdamas statyba atlieka profesinę veiklą, tai jam keliami ir tokie reikalavimai, kurie taikomi rangovo profesinei veiklai. Tad rangovas nesilaikęs reikalavimų keliamų jo profesinei veiklai, iš esmės sutartį įvykdo netinkamai.

Civilinėje atsakomybėje priežastinis ryšys yra tarp neteisėtų veiksmų, kaip priežasties, ir žalos arba nuostolių, kurie turi būti šios priežasties pasekmė³⁸. Taikant atsakomybę už sutarties pažeidimą yra būtina įrodyti, kad yra priežastinis ryšys tarp skolininko veiksmų ir kreditoriaus patirtų nuostolių. Priežastinis ryšys gali būti tiesioginis ir netiesioginis. Tiesioginį priežastinį ryšį įrodyti dažniausiai pakankamai paprasta, nes jis būna akivaizdus. Nuostoliai sukelti neteisėtų veiksmų, kaip tiesioginė neteisėtų veiksmų pasekmė ir yra tiesioginis priežastinis ryšys. Netiesioginį ryšį įrodyti yra sunkiau, nes neteisėtais veiksmais yra sukeltos sąlygos kilti nuostoliams. Priežastinio ryšio nustatymas taip pat turi reikšmės ir nuostolių dydžiui. Vyraujant įvairioms priežastinio ryšio teorijoms, civilinės atsakomybės taikymas

³⁷ Ambrasienė. D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P.183.

³⁸ Ten pat, P.185.

priklauso nuo to, kokia teorija vadovaujantis aiškimsimės priežastinį ryšį³⁹. Lietuvos teismų praktikoje nėra vyraujančios teorijos aiškinant priežastinį ryšį, todėl teismai jį nustatinėja aiškindamiesi bylai reikšmingas aplinkybes. Priežastinio ryšio įrodinėjimas tampa antraeilium dalyku, kai sutartį pažeidus taikomos netesybos. Priežastinis ryšys įgyja reikšmę tokiu atveju, kai sprendžiamas klausimas dėl netesybų mažinimo.

Civilinei atsakomybei atsirasti būtina skolininko kaltė. Kaltė būtina ne visais atvejais, nes civilinė atsakomybė gali kilti ir be kaltės, kai tai nustato įstatymas. Pagal LR CK 6.248 str. 3d. asmuo laikomas kaltu, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina. Šioje normoje yra įtvirtinta objektyvi kaltės samprata. Tai reiškia, kad atsakymas į klausimą, žala padaręs asmuo yra kaltas ar ne, turi būti pateikiamas ne vertinant jo psichikos būklę, o jo elgesį, remiantis apdairaus, rūpestingo, atidaus žmogaus (bonus pater familias) elgesio standartu⁴⁰. Kaltė yra preziumuojama, todėl nuostolius sukėlusį šalis turi įrodyti, kad yra pagrindas numatytas įstatyme, kuris pateisina sukeltus nuostolius.

LR CK 6.248 str. 4 d. įtvirtinta mišri atsakomybė. Mišri atsakomybė reiškia tai, kad nuostoliai atsiranda ne tik dėl juos sukėlusios šalies kaltės, bet ir dėl kreditoriaus kaltės. Tokiu atveju atsakomybė už nuostolių sukėlimą tenka abiem šalims ir atlygintinų nuostolių dydis yra mažinamas. Galimi ir tokie atvejai, kai skolininkas apskritai atleidžiamas nuo atsakomybės, nes nuostoliai didžiąja dalimi kyla dėl kreditoriaus kaltės.

Kaltė gali pasireikšti tyčia ir neatsargumu. Kaltės forma turi reikšmės tik tada, kai sprendžiama dėl atlygintinų nuostolių dydžio. Jei asmuo pažeidė sutartį tyčia, tada atlygintinų nuostolių dydis bus didesnis, nei sutartį pažeidus dėl neatsargumo.

Kaip minėta aukščiau, civilinė atsakomybė gali kilti ir be kaltės. Statybos rangos sutartiniuose santykiuose rangovo atsakomybė kyla be kaltės. Pagal LR CK 6.256 str. 4d., kai sutartinės prievolės neįvykdo ar netinkamai ją įvykdo įmonė (verslininkas), tai ji atsako visais atvejais, jei neįrodo, kad prievolės neįvykdė ar netinkamai ją įvykdė dėl nenugalimos jėgos, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita. Taip pat to paties straipsnio 3d. nurodyta, kad „Jeigu

³⁹ Plačiau apie priežastinio teorijas žr.: Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P.201-208.

⁴⁰ Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. T1. Vilnius: Justitia, 2003. P.339.

sutarties vykdymas vienai iš šalių tuo pačiu yra ir profesinė veikla, ši šalis privalo vykdyti sutartį ir pagal tai profesinei veiklai taikomus reikalavimus“. Rangovas yra asmuo užsiimantis profesine veikla, taip pat rangovas yra ir verslininkas, tad atsakomybė jam atsiranda be kaltės. Tokia atsakomybė be kaltės dar vadinama griežta atsakomybe. Rangovas, vykdydamas savo veiklą, prisiima riziką dėl savo sukeltų veiksmų neteisėtumo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas bylas, kylančias iš statybos rangos sutartinių santykių, yra ne kartą pabrėžęs, kad „Statybos darbų atlikimas rangovui statybos įmonei yra verslas. Jo atsakomybė už sutartinių įsipareigojimų, kurie yra verslo dalis, nevykdymą taikoma pagal LR CK 6.256 str. 4d. ir yra griežta t.y. be kaltės“⁴¹.

Pagal LR CK 6.249 str. žala ir nuostoliai yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai, kaip jau yra minėta šiame darbe.

Būtina sąlyga kilti civilinei atsakomybei yra nuostoliai, nes jei nėra nuostolių, tada nėra ko ir atlyginti, vadinasi civilinė atsakomybė nekyla. Žala nėra preziumuojama, skirtingai nei kaltė, todėl jos dydį turi įrodyti ją patyręs asmuo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėjamosiose bylose pasitaiko tokių atvejų, kai šalys reikalauja nuostolių atlyginimo, nors jų realiai nėra patyrę. Byloje 3K-3-538/2005, nagrinėtoje 2005 m. lapkričio 2d., teismas pabrėžė, kad „Žala yra būtina civilinės atsakomybės sąlyga, kai civilinė atsakomybė reiškiasi nuostolių atlyginimu. Pažymėtina, kad žala nėra preziumuojama, todėl ją ir jos dydį privalo įrodyti ieškovas. Nustačius, kad ieškovas nepatyrė trūkumų šalinimo išlaidų, negali būti tenkinamas ir reikalavimas priteisti išlaidas, susijusias su civilinės atsakomybės ir žalos vertinimu“⁴². Darytina išvada, kad net ir esant statybos darbų trūkumams, nuostoliai neturi būti atlyginami, jei neįrodoma, kad jie kilo. Šioje byloje darbai buvo perduoti užsakovui (statytojui) ir jais sėkmingai buvo naudojamosi netaisant darbų trūkumų. Tad jei nepatiriamos išlaidos darbų trūkumams taisyti, tai nėra ir kilusių nuostolių, todėl jų atlyginimas nėra galimas. Iš šios nutarties, darbo autorė daro išvadą, kad net ir pažeidus sutartį, neįvykdant

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. liepos 11 d. nutartis, civilinėje byloje E. Mamedovas v. UAB „Mindija“, Nr. 3K-3-371/2005.

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 2 d. nutartis, civilinėje byloje A. Stankovienės individuali įmonė v. UAB „Abuva“, Nr. 3K-3-538/2005.

reikalavimų keliamų atliekamiems darbams, nustačius, kad yra trūkumai, nebus atlyginami nuostoliai, jei nubūs įrodyta, kad jie buvo šalinti, ar darbų negalima naudoti pagal paskirtį ir dėl to kilo nuostoliai.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė bei žala yra civilinės atsakomybės kilimo sąlygos. Statybos rangos atveju, atsakomybė kyla be kaltės, t.y. griežta, nes rangovas ir užsakovas yra asmenys, užsiimantys verslu, veikiantys savo rizika ir gaunantis iš savo veiklos pelną, todėl jiems taikoma griežta atsakomybė. Net ir nustačius, kad yra sutarties pažeidimas, neįrodžius, kad nuostoliai tikrai kilo, jie atlyginami nebus. Kitaip tariant nuostolių atlyginimui, būtinas aukščiau nurodytų sąlygų visetas. Civilinės atsakomybės privatus pobūdis lemia tai, kad siekiant nuostolių atlyginimo nėra privaloma kreiptis į teismą, sutartį pažeidusi šalis, nuostolius gali atlyginti ir neteisiminiu būdu.

1.3. Netesybų ir nuostolių santykis

Netesybos yra civilinės atsakomybės forma, taip pat kaip ir nuostoliai. Netesybų pagrindinis tikslas yra tas, kad nustačius jas sutartyje užtikrinamas prievolės įvykdymas. Jei viena iš šalių pažeidžia sutartį, tai už sutarties pažeidimą taikomos netesybos. Netesybos skatina sutarties šalis tinkamai įvykdyti prievolę. Netesybos gali būti nustatomos arba skaičiuojant delspinigius, arba nustačius konkrečią sumą, kuri vadinama bauda. Kai viena iš šalių praleidžia terminą įvykdyti prievolę, už kiekvieną praleistą dieną skaičiuojami delspinigiai. Delspinigiai yra nepertraukiami, jie skaičiuojami už kiekvieną praleistą dieną be pertraukų. Skirtingai nei nuostolių netesybų įrodinėti nereikia. Sutartimi nustatytos netesybos yra skirtos nuostoliams atlyginti, todėl jų tikslas – kompensavimas⁴³.

Reikalaujant ir nuostolių atlyginimo, ir netesybų yra ne visada aišku, kaip jos turi būtų atlyginamos. Ar turi būti atlyginama ir nuostoliai, ir netesybos, ar tik netesybos, ar tik nuostoliai.

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 19 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Schmitz Cargobull Baltic“ v. UAB „Vilniaus universaliųjų metalo konstrukcijų gamykla“, Nr. 3K-3-503/2007.

Į šiuos klausimus atsakymus pateikia tiek LR CK, kuriame yra reglamentuojamos netesybos ir nuostoliai, tiek Lietuvos Aukščiausiasis Teismas⁴⁴.

Pagal LR CK 6.73 str. 1d., kai pareiškiamas reikalavimas atlyginti nuostolius, netesybos įskaitomos į nuostolių atlyginimą. Tad, kai kreditorius prašo ir nuostolių, ir netesybų (pvz: delspinigių), tai netesybos įskaitomos į nuostolius. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pateikęs išaiškinimą byloje 3K-7-304/2007, nagrinėtoje 2007 m. spalio 12 d., kad netesybos yra įskaitomos į nuostolių atlyginimą taip: pirma priteisiamas nuostolių atlyginimas, o jų dydžiu sumažinama netesybų suma. Šis įskaitymo principas įtvirtintas LR CK 6.258 str., taikant sutartinę atsakomybę. Netesybos gali būti ir baudinės, kai reikalaujama atlyginti ir nuostolius ir netesybas visa suma tuo pat metu. Lietuvos Respublikoje vadovaujantis LR CK yra taikomos tik įskaitinės netesybos. Pabrėžtina, kad kreditorius turi teisę reikalauti protingų netesybų, kai jos viršija atlygintinus nuostolius. Netesybų įskaitymo esmė ta, kad kreditoriui reikalaujant netesybų ir nuostolių bei pagrindus savo reikalavimą, jam priteisiama didesnioji priklausanti suma, kuri apima mažesniąją⁴⁵. Tarkim užsakovą ir rangovą sieja statybos rangos sutartiniai santykiai. Šalių sudarytoje sutartyje yra numatytos netesybos už pavėluotai atliktus darbus. Rangovas neatlieka laiku darbų, todėl užsakovas taiko netesybas ir pateikia įrodymus, kad dėl nelaiku atliktų darbų patyrė nuostolius. Užsakovo patirti nuostoliai yra 4500 Lt, o netesybos yra 5000 Lt. Tad ko turi reikalauti užsakovas. Užsakovas kreipdamasis į teismą turi reikalauti 5000 Lt netesybų. Jo reikalaujamos netesybos apima nuostolius, kuriuos jis patyrė ir likusi 500 Lt suma netesybų, kuri viršija patirtus nuostolius. Jei šioje situacijoje užsakovo patirti nuostoliai būtų 5000 Lt, o netesybos 4500 Lt, užsakovas turėtų reikalauti nuostolių atlyginimo (jei gali juos įrodyti), tad jam būtų priteisiamas nuostolių atlyginimas, kuris apimtų netesybas. Kartais netesybos nustatytos sutartyje būna neprotingai didelės. Tokiu atveju teismas turi teisę jas sumažinti remdamasis LR CK 6.258 str. 3 d. nurodytais kriterijais, kurie aiškinami taikant teisingumo, sąžiningumo ir protingumo kriterijus. Taip pat pabrėžtina, kad netesybos, kurios jau yra sumokėtos - nemažinamos. Netesybos taip pat gali būti mažinamos tada, kai dalis prievolės jau yra įvykdyta. Tačiau netesybos negali būti mažesnės už nuostolius, patirtus dėl prievolės

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 28 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „ACDC“ v. V. V. ir G. V., Nr. 3K-3-122/2009, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 8 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Ortas“ v. UAB „Solveiga“, Nr. 3K-3-430/2009.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 12 d. nutartis, civilinėje byloje J. N. v. T.M. ir V. M., Nr. 3K-7-304/2007.

neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo. Taip pat kreditorius negali reikalauti ir netesybų ir prievolės įvykdymo natūra (LR CK 6. 258 str. 2d.).

1.4. Atleidimas nuo nuostolių atlyginimo

Rangovas atsako užsakovui už sutarties neįvykdymą ar netinkamą vykdymą be kaltės. Kaip minėta anksčiau šiame darbe, rangovui yra taikoma griežta atsakomybė. Tad kyla klausimas ar rangovas pažeidęs sutartį dėl ne nuo jo priklausančių aplinkybių vistiek turės atlyginti nuostolius, nes jo atsakomybė yra be kaltės. Pagal LR CK 2.256 str. 4d. kai sutartinės prievolės neįvykdo ar netinkamai ją įvykdo įmonė (verslininkas), tai ji atsako visais atvejais, jei neįrodo, kad prievolės neįvykdė ar netinkamai ją įvykdė dėl nenugalimos jėgos, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita⁴⁶. Jau minėta, kad rangovas yra statybos verslu užsiimantis asmuo, todėl jam yra taikoma griežta atsakomybė nurodytame straipsnyje. Tad rangovas gali būti atleistas nuo atsakomybės tik nenugalimos jėgos atveju, tada jam nekyla prievolė atlyginti nuostolius dėl sutarties pažeidimo. Negalėjimas įvykdyti prievolę reiškia prievolės pasibaigimą⁴⁷.

Nagrinęjant ginčus, kylančius iš statybos rangos sutartinių santykių, pirmosios ir antrosios instancijos teismai ne visada tinkamai įvertina kas yra nenugalima jėga. Kadangi nenugalima jėga yra vienintelė atsakomybę naikinanti sąlyga, būtina išsamiai ir tiksliai išnagrinėti ar prievolė buvo neįvykdyta, ar netinkamai įvykdyta dėl nenugalimos jėgos. Kaip pavyzdį galima pateikti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtą bylą 2010 m. spalio 4 d., 3K-3-370/2010. Minėtoje byloje tarp ieškovės (užsakovės) ir atsakovo (rangovo) buvo susiklostę statybos rangos sutartiniai santykiai. Rangovas buvo įsipareigojęs pastatyti turistų apgyvendinimo ir paslaugų kompleksą, tačiau vykdant statybas naktį kilo gaisras ir statomas objektas žuvo. Po gaisro rangovas informavo atsakovę, kad nutraukia sutartį ir statybų nebevykdys, nes statomas objektas žuvo dėl nenugalimos jėgos, o tai atleidžia rangovą nuo civilinės atsakomybės už sutarties neįvykdymą. Tiek pirmosios, tiek antrosios instancijos

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 17 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Pineka“ v. UAB „Liuks“, Nr. 3K-3-128/2009.

⁴⁷ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P.250.

teismai pripažino gaisrą kaip nenugalimą jėgą ir pripažino, kad rangovas tokiu atveju yra atleidžiamas nuo civilinės atsakomybės. Tačiau Lietuvos Aukščiausias Teismas su tokiais teismų išaiškinimais nesutiko. Teismas pasisakė, kad „Teismų praktikoje pripažįstama, kad nenugalimos jėgos aplinkybes kvalifikuoja tokie požymiai:

- 1) aplinkybių nebuvo sudarant sutartį ir jų atsiradimo nebuvo galima protingai numatyti;
- 2) dėl susidariusių aplinkybių sutarties objektyviai negalima įvykdyti;
- 3) šalis, neįvykdžiusi sutarties, tų aplinkybių negalėjo kontroliuoti ar negalėjo užkirsti joms kelio;
- 4) šalis nebuvo prisiėmusi tų aplinkybių ar jų padarinių atsiradimo rizikos.

Nesant šių kriterijų visumos, faktinės aplinkybės negali būti pripažintos nenugalima jėga. Kadangi gaisro kilimo faktą statybvietėje galima protingai numatyti, tai nėra reiškinys, kurio negalima numatyti ir valdyti“.

Nors pagal LR CK civilinę atsakomybę naikinančių sąlygų yra daugiau, tokių kaip valstybės veiksmai, trečiųjų asmenų veiksmai, nukentėjusiojo asmens veiksmai, būtinasis reikalingumas, būtinoji gintis ir savigyna (LR CK 6. 253 str.), tačiau rangovui atsakomybę šalinanti sąlyga yra vienintelė – nenugalima jėga. Taip yra todėl, kad atsakomybė be kaltės yra siejama su rizikos teorija. Asmuo užsiimantis verslu, kuris jam neša pelną turi prisiimti iš to kylančią riziką bet kokių atveju. Kadangi nenugalima jėga yra toks reiškinys, kurio prievole vykdanči šalis negali nei numatyti, nei kontroliuoti, todėl ji ir yra vienintelė sąlyga, kada rangovas ar bet kuris kitas verslininkas, gali būti atleistas nuo nuostolių atlyginimo.

2. NUOSTOLIAI IKISUTARTINIUOSE STATYBOS RANGOS SANTYKIUOSE

Statybos rangos sutartiniuose santykiuose, autorės nuomone, ypač svarbus etapas yra ikisutartiniai santykiai. Sutarties šalys prieš sudarydamos statybos rangos sutartį veda derybas dėl sutarties sąlygų. Kadangi statybos, kaip jau minėta, yra ilgas, sudėtingas, daug lėšų ir specialių žinių reikalaujantis procesas, todėl būtina tiksliai nustatyti savo teises ir pareigas statybos rangos sutartyje. Šalys vedamos derybas gali ne kartą susitikti prie derybų stalo, todėl tiek viena, tiek kita šalis investuoja nemažai lėšų į derybas. Abi šalys dažniausiai naudojasi profesionalių teisininkų pagalba, rangovas ruošia pasiūlymą užsakovui, skaičiuoja sąmatas. Kartais, kai derybos yra ilgos ir tikima, kad sutartis bus sudaryta, rangovas gali pradėti ruošti techninę dokumentaciją, pirkti įrenginius statyboms. Investuojamos ne tik piniginės lėšos, bet ir laikas, ypač jei derybos vyksta dėl sudėtingo objekto statymo, rangovas gali sutelkti visą savo komandą tik į vienintelį projektą ir nebevesti derybų dėl jokių kitų projektų, todėl nepavykus susitarti abi šalys patiria nuostolius. Kaip pažymi V. Mikėlnas plečiantis tarptautiniam ir ekonominiam bendradarbiavimui, daugėja kompleksinių sutarčių, kurių kaina siekia kelis šimtus milijonų JAV dolerių⁴⁸. Šią autoriaus mintį galima pritaikyti ir statybos rangos sutartims, kadangi dažno statomo objekto kaina siekia keliasdešimt milijonų litų.

Todėl šioje stadijoje šalių sąžiningumas yra labai svarbus. Kiekviena iš šalių vedama derybas turi turėti tikslą sudaryti sutartį, nenutraukti toli pažengusių derybų be pateisinamos priežasties. Šalių sąžiningumą turi apimti ir pareiga saugoti konfidencialią informaciją, kuri buvo gauta šalims derantis dėl sutarties sudarymo, t.y. ikisutartiniuose santykių etape⁴⁹.

Šalių teisė laisvai pradėti derybas, derėtis ir jas nutraukti, nesant šalių bendro sutarimo įtvirtinta LR CK 6.163 str. 2d., tačiau dėl aukščiau išvardintų priežasčių, laisvė derėtis nėra absoliuti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. sausio 31d. nutartyje taip pat yra pasisakęs, kad „Šalies teisė pradėti derybas ir jas nutraukti nėra absoliuti – šią teisę šalis privalo įgyvendinti

⁴⁸ Mikėlnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996. P.123.

⁴⁹ D. Ambrasienė, S. Cirtautienė. Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar *sui generis*// Jurisprudencija. 2008, Nr.10(112), P.54.

nepažeisdama sąžiningumo principo⁵⁰. Derybų pradėjimas nereiškia, kad sutartis tikrai bus sudaryta, nes šalys gali nesusitarti dėl vienokių ar kitokių sutarties sąlygų ir nutraukti derybas⁵¹. Statybos rangos atveju nei vienas užsakovas nenorėtų sudaryti sutarties jam nepalankiomis sąlygomis ar tokiomis sąlygomis, kurios blogina jo situaciją. Taip pat nei vienas rangovas nesudarys sutarties su užsakovu, jei bus deramasi dėl tokios kainos, už kurią statybos darbų rangovas atlikti tikrai negalėtų, nes negautų jokio pelno arba sutartyje nustatyti terminai akivaizdžiai būtų per trumpi norint tinkamai atlikti darbus.

Kyla klausimas ar ikisutartiniuose santykiuose patirtus nuostolius reikia vertinti kaip verslo riziką, kurią turi prisiimti verslininkas pradėjęs derybas, ar vistiek turi būti atlyginami nuostoliai, kuriuos šalys šiuose santykiuose patyrė. Atsakymą į iškilusį klausimą pateikia LR CK, teismų praktika. LR CK 6.163 str. 1d. nustato šalims pareigą esant ikisutartiniams santykiams elgtis sąžiningai. Šio straipsnio 3 d. nustatyta, kad „Šalis, kuri pradeda derybas dėl sutarties sudarymo ar derasi nesąžiningai, privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius. Laikoma, kad derybos pradamos ar deramasi nesąžiningai, kai derybų šalis neturi tikslo sudaryti sutartį, taip pat atlieka kitus sąžiningumo kriterijų neatitinkančius veiksmus“. Pareigą elgtis sąžiningai gali apimti ir jau anksčiau minėtos konfidencialios informacijos neatskleidimą, taip pat nevesti derybų su kitais asmenimis, atskleisti visą svarbią informaciją turinčią įtakos siekiamam sudaryti sandoriui. Jeigu abi šalys yra verslininkai, pareiga atskleisti informaciją yra mažesnė, nes verslininkai yra profesionalai, jie veikia savo rizika, todėl patys savo iniciatyva privalo domėtis svarbiomis detalėmis⁵². Autorės nuomone, tokio supratimo suabsoliutinti nereikėtų. Autorė sutinka su tuo, kad verslininkas turi pats susirinkti informaciją dėl svarbių aplinkybių, kurios turi įtakos sutarties sudarymui, ar yra susijusios su kitos šalies patikimumu, finansiniu stabilumu ir pan., tačiau visos informacijos apie kitą šalį surinkti nėra įmanoma. Kiekvienu atskiru atveju teismas turi spręsti ar abi šalys derybų metu buvo aktyvios, ar vienokios ir kitokios informacijos neturėjimas reiškia tai, kad šalis nepakankamai domėjosi sudaromu sandoriu. Kartais tam tikrų detalių sužinoti yra neįmanoma, kol jų neatskleidžia kita šalis, todėl

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 31d. nutartis civilinėje byloje UAB „Otega“ v. BAB „Ekranas“, UAB „Baklis“ Nr. 3K-3-81/2011.

⁵¹ Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. T1. Vilnius: Justitia, 2003. P.207.

⁵²Ten pat, P.208.

nuo konkrečių aplinkybių priklauso ar šalis buvo aktyvi ir pakankamai domėjosi svarbiomis detalėmis derybų metu.

Konfidencialios informacijos gautos derybų metu atskleisti negalima. Jei konfidenciali informacija būna atskleidžiama ir iš to, ją atskleidusi šalis gauna naudos, turi būti atlyginami nuostoliai nukentėjusiajai šaliai. LR CK 6.164 str. nurodoma, kad „minimalūs nuostoliai tokiais atvejais yra tokio dydžio, kokia yra gauta nauda, išreikšta pinigais“. Kitaip tariant, konfidencialią informaciją atskleidusi šalis, turi atlyginti tokio dydžio nuostolius, kokio dydžio naudos gavo iš atskleistos informacijos.

Derybos ne visada pasibaigia sutarties sudarymu. Jos gali nutrūkti arba jau sudarius preliminarą sutartį, arba jos dar nesudarius. Tarkim šalys pasirašo preliminarą sutartį, bet joje nustatytų teisių ir pareigų nesilaiko, taip sukeldamos viena kitai nuostolius. Kokiomis taisyklėmis reikia vadovautis, jei reikalaujama nuostolių atlyginimo, kai preliminarioji sutartis sudaryta, nėra visiškai aišku iki šiol. Kadangi ikisutartinių teisinių santykių institutas yra įtvirtintas tik 2000 m. įsigaliojusiame LR CK, šio instituto naujumas lemia jo problematiką. <...> iki šiol nėra aiškios nuomonės, ar atsakomybė neįvykdžius preliminariosios sutarties yra deliktinė, sutartinė ar *sui generis*⁵³. Nuo to, kokia atsakomybė yra taikoma, priklauso ir nuostolių atlyginimas, jų įrodinėjimo sąlygos, senaties terminai, šalių įrodinėjimo naštos paskirstymas⁵⁴, todėl svarbu žinoti kokią atsakomybę reikia taikyti. Šiuo klausimu mokslininkai vieningos nuomonės nėra priėję, taip pat ir teismų praktikoje nėra formuoja vieninga praktika. V. Mikelėnas nurodo, kad Vokietijos teismų praktikoje ir teisės doktrinoje vadovaujamosi sutartinės atsakomybės taisyklėmis ir nuostoliai atlyginami vadovaujantis minėtomis taisyklėmis⁵⁵. Prancūzijoje ikisutartiniams santykiams taikomos deliktinės atsakomybės taisyklės⁵⁶. Štai Šveicarijoje mokslininkai nesutaria kokia atsakomybė turi būti taikoma ar sutartinė, ar deliktinė⁵⁷.

Preliminariąja sutartimi šalys įsipareigoja joje aptartomis sąlygomis, ateityje pasirašyti kitą - pagrindinę - sutartį (LR CK 6.165 str. 1d.). Pabrėžtina, kad preliminarioji sutartis turi būti rašytinės formos, o nustatytos formos nesilaikymas daro šią sutartį negaliojančią.

⁵³ Ten pat, P.53.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P.48.

⁵⁶ Ten pat, P. 49.

⁵⁷ Ten pat.

Preliminariojoje sutartyje šalys dažniausiai nustato terminą iki kada turi būti sudaryta sutartis, jei toks terminas nenustatytas, tai laikoma, kad sutartis turi būti sudaryta per metus nuo preliminariosios sutarties sudarymo (LR CK 6.165 str.3d.). Jei per šį terminą pagrindinė sutartis nesudaroma, preliminarioji sutartis laikoma nustojusia galioti. Lietuvos Teismų praktikoje taip pat vieningai formuojama praktika, „kad preliminarioji sutartis yra organizacinė sutartis, įstatymų priskirta ikisutartinių santykių stadijai. Šia sutartimi šalys tik įsipareigoja preliminariojoje sutartyje aptartomis sąlygomis ateityje sudaryti kitą – pagrindinę sutartį (CK 6.165 straipsnis). Taigi tai yra šalių susitarimas dėl kitos sutarties sudarymo ateityje, t. y. sutartis dėl sutarties (pagrindinės) sudarymo. Vienas iš esminių preliminariosios sutarties bruožų yra tas, kad šios sutarties negalima reikalauti įvykdyti natūra, tačiau jos pažeidimo (nepagrįsto vengimo ar atsisakymo sudaryti pagrindinę sutartį) atveju kaltoji šalis privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius (CK 6.165 str. 4 dalis)“⁵⁸.

Sudarius preliminarią sutartį pareiga atlyginti nuostolius kyla tada, kai nepagrįstai vengiama sudaryti sutartį ar nepagrįstai atsisakoma sudaryti sutartį (LR CK 6. 165 str. 4 d.). Į nuostolius, kuriuos patyrė nukentėjusioji šalis gali įeiti kelionės išlaidos, advokato honoraras, dokumentacijos parengimas, būsimų partnerių paieška ir pan.⁵⁹, tačiau jei prievolę pažeidusi šalis yra verslininkas, jis atsako tik už tuos nuostolius, kuriuos jis numatė ar galėjo protingai numatyti sutarties sudarymo metu kaip tikėtiną prievolės neįvykdymo teisinę pasekmę (LR CK 6.258 str. 4d.). Sprendžiant ginčus, kylančius iš ikisutartinių santykių ne visada aišku ar atlyginami tik tiesioginiai nuostoliai, ar atlyginami ir netiesioginiai nuostoliai. Štai byloje nagrinėtoje 2005 m. sausio 19 d.⁶⁰, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad „svarbu ar derybų metu kita šalis pagrįstai tikėjosi sudaryti sutartį, ar tikėjimasis sudaryti sutartį turėjo pagrindą. Jei įsitikinimas, kad sutartis bus sudaryta buvo pagrįstas, tada šaliai atlyginami nuostoliai, kuriuos sudaro išlaidos patirtos dėl derybų bei prarastos galimybės pinigine verte“. Tad galima teigti, kad šioje byloje

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 31d. nutartis civilinėje byloje UAB „Otega“ v. BAB „Ekranas“, UAB „Baklis“ Nr. 3K-3-81/2011.

⁵⁹ Ambrasienė. D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2009. P.141.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“, Nr. 3K-3-38/2005.

nuspręsta atlyginti tiek tiesioginius, tiek netiesioginius nuostolius. Pažymėtina, kad prarastos galimybės pinigine vertė yra susiaurinti netiesioginiai nuostoliai⁶¹.

Privalomas nuostolių atlyginimas nesudarius pagrindinės sutarties, nėra priemonė norint priversti šalis sudaryti sutartį. Sutarties laisvės principas draudžia versti šalis sudaryti pagrindinę sutartį, tad toks nuostolių atlyginimas nustatytas tam, kad nukentėjusiajai šaliai būtų atlyginti nuostoliai už sužlugdytą pasitikėjimą, siekiama šalį atstatyti į tą padėtį, kurioje ji buvo prieš pasirašant preliminarią sutartį⁶². Tad nuostoliai atlyginami ne už įsipareigojimo sudaryti sutartį pažeidimą, bet už pagrįsto pasitikėjimo sužlugdymą. Lietuvos Teismų praktikoje ilgą laiką ikisutartiniuose santykiuose patirti nuostoliai buvo atlyginami vadovaujantis deliktinės atsakomybės taisyklėmis, tačiau pastaruoju metu vadovujamasi ir sutartinės atsakomybės taisyklėmis atsižvelgiant į tai, kad tarp šalių būna sudaryta preliminarioji sutartis. Pvz: vienoje byloje, kurią nagrinėjo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, šalys buvo sutarusios, kad įsipareigoja sudaryti pirkimo pardavimo sutartį, buvo sudaryta preliminarioji sutartis, sumokėta tam tikra suma pinigų, kuri sėkmingo pardavimo atveju būtų laikoma avansu, o neįvykus pardavimui, tai būtų minimalus nuostolių atlyginimas - netesybos. Kadangi netesybos yra sutartinės civilinės atsakomybės forma, tai galime daryti išvadą, kad šiuo atveju, buvo taikoma sutartinė atsakomybė. Vieningos praktikos, kokią atsakomybę taikyti, ar tik sutartinę ar tik deliktinę, pažeidus preliminarią sutartį teismų praktikoje dar nėra⁶³.

Nesant preliminariosios sutarties, nukentėjusioji šalis turi teisę į nuostolių atlyginimą. Bendra pareiga elgtis sąžiningai, kaip minėta anksčiau, yra privaloma tiek ikisutartiniams santykiams, tiek ir sutartiniams. Kai tarp šalių vyksta derybos, tačiau nėra pasirašomos jokios preliminarios sutartys, pareiga elgtis sąžiningai išlieka. Jei viena iš šalių elgiasi nesąžiningai, dažniausiai taikoma deliktinė atsakomybė, nors pasitaiko tokių atvejų, kad pritaikoma ir sutartinė.

D. Ambrasienė ir S. Cirtautienė siūlo ikisutartiniams santykiams, esant preliminariai sutarčiai, netaikyti be išlygų nei deliktinės, nei sutartinės atsakomybės⁶⁴. Siūloma taikyti atskirą

⁶¹ A. Smaliukas, V. Pacenkaitė. Ikisutartinių teisinių santykių taikymo naujovės Lietuvos teismų praktikoje. Juristas. 2006. Nr. 12 (36), P.7.

⁶² D. Ambradienė, S. Cirtautienė, Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar *sui generis*// Jurisprudencija. 2008, Nr.10(112), P.60.

⁶³ Ten pat, P.55.

⁶⁴ Ten pat, P.56.

atsakomybės rūšį – *sui generis*. Autorės pateikia kelis argumentus, kodėl reikia taikyti atskirą atsakomybės rūšį. Pirma, dėl to, kad preliminarioji sutartis yra organizacinė sutartis. Antra, kai būtina atskirti preliminarią sutartį nuo pagrindinės, būti nustatyti šalių valią, dėl kokios sutarties jos susitarė, ar dėl pagrindinės, ar dėl pagrindinės sutarties sudarymo ateityje. Trečia, kad preliminariosios sutarties negalima įvykdyti natūra. Jai netaikomos LR CK 6.603 str. 4d., LR CK 1.93 str. 3d. normos. Ketvirta, kad preliminariai sutarčiai taikomos sandorio negaliojimo, nutraukimo, atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindai, taip pat sutarčių aiškinimo taisyklės. Penkta, kad pasibaigus terminui sudaryti preliminarią sutartį, prievolė sudaryti pagrindinę sutartį pasibaigia, tad visi piniginiai mokėjimai gauti pagal šią sutartį išreikalaujami, kaip gauti be pagrindo, pagal LR CK 6.623 str. Šešta, atsisakius sudaryti sutartį, turi būti nustatyta ar atsisakymas yra be pagrindo, turi būti nustatyta, kad atsisakiusi šalis yra kalta. Septinta, kad nuostoliai pagal LR CK 6.163 str. ir LR CK 6.165 str. apima negatyvius bei pasitikėjimo nuostolius. Aštunta, šalis sudariusi preliminarią sutartį, turi žinoti, kad nėra visiškai aišku ar ateityje bus sudaryta sutartis, todėl ji prisiima riziką, jog pagrindinė sutartis gali būti ir nesudaryta. Iš pateiktų argumentų darytina išvada, kad preliminarioji sutartis sukelia teises pasekmes būdingas pagrindinei sutarčiai, bet tikrai ne visas. Todėl atsakomybės apimtis, kaip sudarius pagrindinę sutartį, be išlygų vienoda būti negali.

Minėta, kad atskirą atsakomybės rūšį, autorės įvardina kaip *sui generis*. Teigiama, kad apibendrinus Lietuvos teismų praktiką matoma tendencija, kad nesudarius preliminariosios sutarties yra taikomos deliktinės atsakomybės taisyklės, o esant minėtai sutarčiai taikomos tokios atsakomybės taisyklės, kurios teismai neįvardija, bet tai ir yra *sui generis* atsakomybė.

Darbo autorė sutinka su aukčiau išdėstyta D. Ambrasienės ir S. Cirtautienės nuomonėmis, kad turi būti taikoma atskira atsakomybės rūšis. Preliminariajai sutarčiai be išlygos taikyti sutartinių nuostatų negalime, taip pat kaip deliktinių, todėl būtina taikyti *sui generis* atsakomybę, kuri yra lyg ir „modifikuota“ atsakomybė. Svarbu nustatyti ar tarp šalių buvo pasitikėjimas sudaryti pagrindinę sutartį. Įsivaizduokime tokią situaciją, kad tarp šalių yra sudaryta preliminarioji sutartis. Ši sutartis buvo sudaryta po ilgų derybų, šalys patyrė daug išlaidų, kadangi reikėjo mokėti už advokatų paslaugas ir pan. Taip pat šalys nedalyvavo jokiose kitose derybose, nes taip buvo susitarta, nors galimybių vesti derybas su trečiaisiais asmenimis buvo. Tačiau viena iš šalių nepagrįstai atsisakė sudaryti pagrindinę sutartį, derybos baigėsi

nesėkmingai. Jei tokioje situacijoje teismas sprendamas ginčą, vadovautusi tik deliktinės atsakomybės taisyklėmis, tai nukentėjusiajai šaliai nebūtų atlyginti visi nuostoliai, t.y. būtų atlyginami tik tiesioginiai nuostoliai, o prarastos galimybės pinigine verte būtų neatlyginta. Todėl, autorės nuomone, taikant be išlygų tik deliktinės atsakomybės taisykles tokioje situacijoje, nukentėjusios šalies teisės nebūtų tinkamai apgintos.

Norint apibendrinti ikisutartinės atsakomybės ypatumus, galima teigti, kad negalima taikyti tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose be išlygų. Nukentėjusiajai šaliai turi būti atlyginti jos patirti nuostoliai dėl derybų, kurios nutrūko, tačiau pabrėžtina, kad derybos jau turi būti pažengusios, kita šalis turi pagrįstai tikėti, kad ateityje bus sudaroma sutartis, ir tai nepriklauso ar preliminarioji sutartis yra sudaroma ar ne, šalis gali pagrįstai tikėtis sudaryti sutartį ir nesant preliminarosios sutarties. Tačiau išlieka neaišku kokiomis taisyklėmis vadovautis atlyginant nuostolius. Tad siūlytina taikyti sui generis atsakomybę. Šios atsakomybės apimtis turi priklausyti nuo to, ar sąžininga šalis pagrįstai tikėjosi sudaryti sutartį. Jei pasitikėjimas yra pagrįstas, tada taikoma didesnės apimties atsakomybė.

3. STATYBOS RANGOS SUTARTIES PAŽEIDIMAI

Statybos rangos sutarties šalis sieja sutartiniai santykiai. Šių santykių pagrindas yra tarp šalių sudaryta statybos rangos sutartis. Kai viena iš šalių neįvykdo ar netinkamai įvykdo sutartį, nukentėjusioji šalis patiria nuostolius.

Lietuvos teisės doktrinoje nėra nagrinėjami tokie statybos rangos sutartinių teisinių santykių etapai ir su jais susijusi problematika, kaip atliktų darbų kokybė, darbų priėmimas ir perdavimas, atsiskaitymo pareiga, papildomi darbai, garantinis terminas, kurie, autorės nuomone, yra reikšmingiausi statybos rangos sutartinių santykių etapai ir juose yra dažniausiai patiriama nuostolių. Prievolių teisės vadovėlyje išsamiau nenagrinėjami šie etapai, o tik pateikiamos LR CK kodekso normos, kurios tai reglamentuoja, su trumpomis pastabomis⁶⁵. Tad išsamios analizės nurodytame vadovėlyje autorė nesurado. S. Mitkus savo monografijoje taip pat šiuos etapus aprašo cituodamas LR CK normas, be išsamios analizės, tik su trumpais komentarais ir keliais pavyzdžiais iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos⁶⁶. Taip pat trumpai aptariami apmokėjimo terminai⁶⁷, garantinis terminas⁶⁸ „Statybos teisės“ vadovėlyje. Dėl statybos darbų trūkumų ir atsakomybės už juos yra pasisakiusi K. Saukalienė⁶⁹.

Statybos rangos sutarties šalių santykius reglamentuoja LR CK XXXIII skyriaus pirmasis ir trečiasis skirsniai. Šis teisės aktas nustato šalių teises ir pareigas statybos rangos sutarties atveju, šalių rizikos paskirstymą. LR CK yra tiek imperatyvių, tiek ir dispozityvių teisės normų, reglamentuojančių šalių teises ir pareigas. Šiame įstatyme tam tikrais atvejais nustatytos imperatyvios šalių elgesio taisyklės susijusios su nuostolių atlyginimu, pvz: LR CK 6. 691 str. 1d. imperatyviai nustato, kad „Statybos rangos sutarties šalys sutarties vykdymo metu privalo bendradarbiauti (kooperavimosi pareiga). Jeigu kyla kliūčių, trukdančių tinkamai įvykdyti sutartį, kiekviena sutarties šalis privalo imtis visų nuo jos priklausančių protingų priemonių toms kliūtims pašalinti. Šalis, kuri šios pareigos neįvykdo, praranda teisę į nuostolių, padarytų dėl

⁶⁵ Ambrasienė. D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P.432-437.

⁶⁶ Mitkus S. Statybos rangos sutartis: teorija ir praktika. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010. P.83-100, P. 134-155, P. 183-198.

⁶⁷ Mitkus S. Statybos teisė. Vilnius: Technika, 2002. P. 206.

⁶⁸ Ten pat, P.208-209.

⁶⁹ K. Saukalienė. Statybos defektai ir užsakovo atsakomybės už juos problemos// Socialinių mokslų studijos. 2010, Nr.2(6), P.244-247, P.249-255.

atitinkamų kliūčių nepašalinimo, atlyginimą“. Šioje normoje nustatyta privaloma pareiga tinkamai vykdyti sutartį, privalomas bendradarbiavimas tarp šalių, normos nesilaikymas atima galimybę reikalauti nuostolių atlyginimo.

Kadangi statybos teisinius santykius reglamentuoja ne tik LR CK, bet ir daugelis kitų įstatymų, šalys dažnai nesilaiko sutartimi nustatytų savo teisių ir pareigų remdamasis viešosios teisės normomis. LR statybos įstatymas, taip pat reglamentuoja statybos teisinius santykius. Šis įstatymas reglamentuoja statybos procesą Lietuvoje. Jis nustato Lietuvos Respublikoje statomų, rekonstruojamų ir remontuojamų statinių esminius reikalavimus, statybos techninio normavimo, statybinių tyrinėjimų, statinių projektavimo, statybos, statybos užbaigimo, statinių naudojimo ir priežiūros, nugriovimo ir visos šios veiklos priežiūros tvarką, statybos dalyvių, viešojo administravimo subjektų, statinių savininkų (ar naudotojų) ir kitų juridinių ir fizinių asmenų veiklos šioje srityje principus ir atsakomybę (LR Statybos įstatymo 1 str.). Tačiau šalys pažeisdamos statybos rangos sutartį, negali savo veiksmų neteisėtumo grįsti tuo, kad buvo pažeistos LR Statybos įstatyme nustatytos viešosios normos. Kaip teigia E. Klimas straipsnyje „Statybos rangos sutartinių teisinių santykių vystymosi tendencijos Lietuvoje“, būtina atriboti viešosios teisės ir privatinės teisės reguliavimo dalykus, vertinant sutartyje numatytų įsipareigojimų vykdymą⁷⁰. Viešoji teisė smulkiai reglamentuoja statybos procesą, skirtingai nei rangos sutartyse, remiantis viešąja teise, aptariamai tik pagrindiniai statybos proceso aspektai, neaptariamas visas statybos procesas taip smulkiai, kaip tai aptarta viešojoje teisėje (pvz: LR Statybos įstatyme), todėl tarp šalių dažnai kyla ginčai, dėl neaptartų klausimų sutartyje, kurių visų ir neįmanoma aptarti dėl didelės gausos norminių aktų. Problema kyla tada, kai tiek pirmos, tiek antros instancijų teismai, formaliai remdamiesi viešosios teisės pažeidimais, sprendžia bylą nesigilindami į sutartimi suldytą atsakomybę. Todėl kaip minėta anksčiau ypač svarbu atriboti viešosios ir privatinės teisės reguliavimo dalykus, juolab, kad pažeidus viešosios teisės normas kyla administracinė ar net baudžiamoji atsakomybė, o pažeidus privatinės teisės normas, kyla civilinė atsakomybė. Toks atribojimas turi didelę įtaką ir sprendžiamiesiems klausimams dėl nuostolių atlyginimo. Dažnai gali būti išsprendžiamas nuostolių atlyginimo klausimas netinkamai vien todėl, kad nebuvo gilinamasi į šalių prisiimtą sutartinę atsakomybę. Tad apibendrinant tai

⁷⁰ E. Klimas. Statybos rangos sutartinių teisinių santykių vystymosi tendencijos Lietuvoje//Justitia. 2009, Nr.2(72), P.83.

kas pasakyta, galima teigti, kad nuostolių kilimo atvejus ir jų atlyginimą reglamentuoja LR CK, taip pat šalys gali paskirstyti atsakomybę, taip kaip joms yra tinkamiausia, tačiau tik tiek, kiek sutarties sąlygos neprieštarauja imperatyvioms teisės normos.

Kaip ir kiekvieną sutartį pažeidus, taip ir pažeidus statybos rangos sutartį yra sukeliama nuostoliai kitai šaliai. Tai, kad statybos rangos sutartis yra pažeidžiama, nereiškia, kad visada, kitai šaliai sukeliama nuostoliai, tačiau dažniausiai taip nutinka. Sutarties šalys už sutarties sąlygų vykdymą atsako vadovaudamosios bendraisiais prievolių vykdymo principais ir normomis⁷¹.

Kiekvienas kreditorius turi teisę rinktis ar dėl patirtų nuostolių atlyginimo kreiptis į teismą, ar bandyti susitarti su skolininku neteisiminiu būdu. Autorės nuomone, kokį atlyginimo būdą pasirinks kreditorius, priklauso ir nuo to, kokie yra šalių santykiai. Jei šalis siejantys sutartiniai santykiai klostosi draugiškai, šalys viena kitai padeda vykdyti sutartį, bendradarbiauja, informuoja iškilus nesklandumams, tad ir susitarti dėl nuostolių atlyginimo yra žymiai paprasčiau, o ir nuostoliai dažniausiai būna mažesni, nei tarp šalių, kurios nebendradarbiauja. Nuostolų atlyginimas, kaip minėta anksčiau, yra civilinės atsakomybės forma. Tai yra pažeistų teisių gynimo būdas, tad reikalaujant nuostolių atlyginimo, tai nereiškia, kad kreditorius negali ginti savo teisių ir kitais būdais. Teismų praktikoje pasitaiko atveju, kai šalis besikreipianti dėl nuostolių atlyginimo statybos rangos sutartiniuose santykiuose, netinkamai taiko įstatymus ir savo reikalavimus grindžia ne tomis teisės normomis, kuriomis reikia juos grįsti. Tokią situaciją iliustruoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėta byla 2010 m. spalio 4d., 3K-3-370/2010⁷². Šioje byloje tarp atsakovo (rangovo) ir ieškovės (užsakovės) buvo susiklostę statybos rangos santykiai. Rangovas statė pagal užsakovės užsakymą turistų apgyvendinimo kompleksą, tačiau kilus gaisrui statomas objektas žuvo. Po gaisro rangovas nutraukė statybos rangos santykius. Užsakovė reikalavo nuostolių atlyginimo dėl lėšų sumokėtų rangovui. Teismas nustatė, kad objekto žuvimo dieną, rizika dėl objekto žuvimo teko rangovui. Kaip teigia teismas, „Atsakomybė už sutarties šalies tenkančią riziką ne visada reiškia civilinę atsakomybę, o tik tai, kad jiems tenka tos rizikos sukeliama neigiami padariniai. Tuo tarpu civilinė atsakomybė yra neigiamų turtinių ir neturtinių padarinių pašalinimas, kuris pagrįstas žalos atlyginimo santykiais.

⁷¹ Stanislovaitis R. Lietuvos komercinė teisė. Vilnius: „UAB Ekonomikos vystymo centras“, 2003. P.171.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 4 d. nutartis, civilinėje byloje A.Č v. UAB „Molesta“, Nr. 3K-3-370/2010.

Statybos rangos atveju užsakovas, mokėdamas rangovui už atliktus darbus iki rangos objekto perdavimo, nedaro žalos sau ir neveikia nuostolingai, nes perduoda lėšas išankstinio mokėjimo tvarka už ateityje perduotiną objektą. Jo sumokėtas atlyginimas negali būti laikomas žala ar nuostoliais civilinės atsakomybės prasme, nes yra daromas gera valia, prisiėmus prievolę ir atlygintinai, nes už tai įgyjama teisė reikalauti perduoti rangos dalyką“. Tad iš šio pavyzdžio galime daryti išvadą, kad ne visada tiek šalys, tiek teismai tinkamai supranta nuostolius, ne visada remiamasi tinkamais įstatymais. Nurodytos bylos atveju užsakovė susigrąžinti sumokėtas lėšas galėjo remdamasi restitucijos taisyklėmis, nes sutartis jau buvo nutraukta ir jos sumokėtos lėšos buvo laikomos tuo, kas perduota sutarties vykdymo metu. Tiek pirmos, tiek antros instancijos teismai tinkamai neišaiškino susiklosčiusios situacijos ir nepritaikė restitucijos taisyklių, netinkamai aiškino perduotas lėšas.

Atsižvelgiant į tai, kad mokslinės literatūros, nagrinėjančios nuostolius kylančius iš statybos rangos sutartinių santykių beveik nėra, siekiant visapusiškai išnagrinėti kylančius nuostolius pagrindinis šaltinis šiame skyriuje yra teismų praktika, kurioje nagrinėjami dažniausiai kylantys nuostoliai statybos rangos sutartiniuose santykiuose. Autorė nesiekia aptarti visų galimų situacijų, kada pažeidus sutartį kylą nuostoliai, aptariami tik dažniausiai pasitaikantys sutarties pažeidimai.

3.1. Atliktų darbų trūkumai

Prieš nagrinėjant atliktų darbų trūkumų sukeltus nuostolius, būtina patikslinti statybos sutartiniuose teisiniuose santykiuose dažnai vartojamas sąvokas „defektai“ ir „trūkumai“. Teisės literatūroje nagrinėjančioje statybos rangos santykius „atliktų darbų trūkumai“ nėra nagrinėjami plačiau, aiškinantis šios sąvokos prasmę ir turinį, tačiau K. Saukalienė straipsnyje „Statybos defektai ir užsakovo atsakomybės už juos problemos“ pateikia šių dviejų terminų sąvokas ir skirtumus. Kaip teigia K. Saukalienė, statybos defektu yra laikytinas rangovo atliktų darbų (jų rezultato) trūkumas, statybos defektai negali būti sutapatinami su darbų (darbų rezultato) trūkumu⁷³. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra

⁷³ K. Saukalienė. Statybos defektai ir užsakovo atsakomybės už juos problemos// Socialinių mokslų studijos. 2010. Nr.2 (6).P.245.

detalizavęs, kad „atliktų darbų defektais gali būti pripažinti tik tokie darbų trūkumai, kurie nukrypsta nuo projekcinės dokumentacijos nustatytų reikalavimų arba pažeidžia privalomus statybos normatyvinius dokumentus”⁷⁴. Tad pavėluotai atlikus statybos darbus laikytinas statybos darbų trūkumu, o nesiekiantis net minimalių kokybės reikalavimų statybos darbų rezultatas yra apibrėžtinasis statybos darbų defektas⁷⁵. Tačiau autorės nuomone labai dažnai sąvoka „atliktų darbų trūkumai“ tiek teisinėje literatūroje, tiek teismų praktikoje yra naudojama neišskiriant ar tai yra statybos darbų defektas, ar laiku neatlikti visi darbai, todėl šiame darbe ši sąvoka bus vartojama kalbant ir apie statybos defektus, ir apie laiku neatliktus visus darbus.

LR CK 6. 681 str. 1 d. nurodyta, kad „Statybos rangos sutartimi rangovas įsipareigoja **per sutartyje nustatytą terminą** pastatyti pagal užsakovo užduotį statinį arba atlikti kitus statybos darbus, o užsakovas įsipareigoja sudaryti rangovui būtinas statybos darbams atlikti sąlygas, priimti darbų rezultata ir sumokėti sutartyje nustatytą kainą“. Rangovas įsipareigoja atlikti darbus per tam tikrą terminą. Darbai gali būti priduodami užsakovui juos atlikus visiškai arba etapais. LR CK 6.652 str. nustatyta, kad rangos sutartyje nustatoma darbų pradžia ir pabaiga, taip pat įstatymas leidžia šalims nustatyti atskirų darbų atlikimo terminus (tarpiniai terminai). Kadangi statybų procesas gali vykti kelis ar net daugiau metų, tad praktikoje dažnai naudojamosi įstatymo suteikiama galimybė darbus atlikti tam tikrais etapais, juolab, kad būna tokių darbų (paslėptų darbų), kuriuos būtina priduoti, norint toliau tęsti kitus būtinus statybos darbus. Kai rangovas nėra atlikęs visų darbų laikydamasis terminų, nurodytų sutartyje, jis pažeidžia sutartį, nes tinkamai jos neįvykdo. Jei dalis darbų būna atlikti, o dalis ne, laikoma, kad rangovas netinkamai vykde sutartį. Sutarties pažeidimas sukelia nuostolius užsakovui, nes užsakovas tikisi laiku priimti darbus ir pradėti naudoti statinį pagal paskirtį.

Minėtas LR CK straipsnis taip pat nurodo, kad šalys gali sutartyje nustatyta tvarka nustatytus terminus keisti, tačiau tokiam terminų keitimui reikia abiejų sutarties šalių sutikimo. Jei rangovas praneša užsakovui, kad jis nespėja atlikti darbų ir siūlo pratęsti terminus, užsakovui su tuo nesutikus, laikoma, kad rangovas pažeidė sutartį ir netinkamai įvykdė prievolę.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. rugsėjo 6d. nutartis civilinėje byloje A.P. Taurienė ir A. Tauras v. V. Rudakovo firma „Telšių ranga“, Nr. 3K-3-399/2004.

⁷⁵ K. Saukalienė. Statybos defektai ir užsakovo atsakomybės už juos problemos// Socialinių mokslų studijos. 2010, Nr.2(6), P.246.

Tinkamas statybos darbų atlikimas, t.y. darbų atlikimas nustatytais terminais, taip pat siejamas ir su darbų apmokėjimu. Rangovas negali reikalauti apmokėti už visus darbus nurodytus sutartyje ar normatyviniuose dokumentuose, jei jų visų neatliko iki nustatyto termino. Rangovas turi teisę reikalauti atlyginti tik už faktiškai atliktus darbus. LR CK 6. 658 str. 5d. nustatyta galimybė užsakovui atsiskaitant už atliktus darbus su trūkumais, atskaityti iš sumų, priklausančių rangovui už atliktus darbus sumą, reikalingą tiems trūkumams pašalinti, kurie nustatyti priimant darbus. Tačiau to daryti užsakovas negali, jei rangovas pakankamai užtikrina savo prievolės įvykdymą. Nurodytoje normoje tokia galimybė užsakovui suteikia „svertus“, kad rangovas tikrai ištaisys nustatytus darbų trūkumus, jei nori gauti atlygį. Jei rangovas atsisako taisyti darbų trūkumus, užsakovas priverstas pasitelkti trečiuosius asmenis trūkumams šalinti. Tokiu atveju užsakovas patiria nuostolius, nes turi sumokėti už darbų trūkumų taisymą tretiesiems asmenims, tad nuostoliai yra išieškomi iš rangovo. Nuostolius sudaro ta pinigų suma, kuri buvo sumokėta tretiesiems asmenims.

Autorės nuomone, tokia užsakovo teisių apsauga yra tinkamas įrankis norint gauti tokį darbų rezultatą, dėl kurio yra susitarta. Esant darbų trūkumams, užsakovo pagrindinis tikslas yra tas, kad trūkumai būtų kuo greičiau ištaisyti. Galimybė sulaikyti tokias sumas, kurios atitinka ištaisymo kainą, yra pats greičiausias ir paprasčiausias būdas norint pasiekti to rezultato, kurio tikėjosi užsakovas. Jei tokios galimybės nebūtų, rangovas galėtų piktnaudžiauti savo teisėmis ir netaisyti darbų trūkumų operatyviai, greitai ir kokybiškai. Tokie rangovo veiksmai dažniausiai sukelia nuostolius užsakovui, nes jis turi pasitelkti trečiuosius asmenis darbams tinkamai atlikti. Kadangi rangovas yra verslininkas ir siekia gauti pelno, tai „piniginiai svertai“ yra efektyviausia priemonė užsakovo atžvilgiu, nes rangovo pagrindinis interseas gauti visą atlygį už atliktus darbus.

LR CK 6.652 str. 4d. nurodyta, kad „Jeigu rangovas pažeidžia viso darbo atlikimo **galutinį terminą**, tai užsakovas turi teisę atsisakyti priimti įvykdžius prievolę atliktą darbą ir pareikalauti iš rangovo atlyginti dėl termino praleidimo padarytus nuostolius, jeigu dėl termino praleidimo prievolės įvykdymas užsakovui prarado prasmę“. Šis straipsnis gina užsakovo teises, kadangi rangovas gali darbų nepriduoti labai ilgą laiką. Nors pažeidus terminus yra taikomos netesybos, tačiau rangovas to nepaisydamas gali užvilinti darbus neribotam laikui, tokiu atveju užsakovui prievolės įvykdymas praranda prasmę ir sutartyje sulygtas statinys rangovui

neberekalingas. Tad tokiu atveju užsakovas turi teisę nepriimti atlikto darbo ir reikalauti atlyginti nuostolius iš rangovo. Tokia situacija, kai užsakovas nebeprima darbo rezultato, nes jis nebetenka prasmės, autorės nuomone, yra labiau teorine. Sunku įsivaizduoti tai, kad pastatytas statinys, nors ir pavėluotai, užsakovui visiškai nebetenka prasmės. Ši teisės norma yra bendroji, todėl manytina, kad ji skirta labiau ne statybos rangos santykiams, o kitiems rangos santykiams nustatytiems LR CK.

Pažymėtina, kad esant generalinės rangos sutarčiai, užsakovui nėra svarbu ar prievolės tinkamai neįvykdė pats rangovas ar į pagalbą pasitelktas subrangovas, kadangi sutartiniai santykiai yra tik tarp užsakovo ir rangovo. Subrangovui laiku neatlikus darbų ir neperdavus jų rangovui, rangovas prisiima atsakomybę už subrangovo veiksmus. Tad generalinis rangovas negali grįsti savo pasiaiškinimų užsakovui tuo, kad subrangovas laiku neatlieka savo prievolės.

Vykstant statyboms, praktikoje šalys dažnai nespėjant atlikti visų darbų laiku, tad žodžiu susitaria dėl terminų pratęsimo. Jei sutartyje nustatyta, kad terminai gali būti keičiami tik rašytiniu būdu, tai žodinis susitarimas yra netinkamas. Šalys susitaria viena, o kilus ginčui rašytinių įrodymų nesant, rangovas negali įrodyti, kad terminai buvo pratęsti. Tokia klaida tarp šalių pasitaiko labai dažnai. Kai santykiai vyksta sklandžiai šalims atrodo, kad užtenka tik žodinių susitarimų, nesivarginama jų paversti rašytiniais, kaip reikalauja sutartis. Tačiau kilus ginčui tarp šalių, nukentėjusioji šalis nebegali tinkamai įrodyti, kad terminai buvo pratęsti sutarus žodžiu, todėl dažna situacija, kai nuostolius atlyginti šalis privalo vien todėl, kad nesugeba įrodyti susitarimo fakto. Tokiose situacijose pasireiškia ir šalių bendradarbiavimo trūkumas, pagalba vykdant viena kitai sutartį. Pvz: užsakovas žino, kad žodžiu buvo susitarta dėl termino pratęsimo, bet vistiek reikalauja nuostolių atlyginimo iš rangovo dėl vėluojančių darbų. Šalių bendradarbiavimo stoka panaikina šalių pasitikėjimą viena kita ir neleidžia sklandžiai vykdyti savo prievolių įsipareigojimų viena kitai, likusį laiką, kurį jas sieja santykiai.

Pažymėtina, kad užsakovas priimdamas darbus su trūkumais būtinai turi juos pažymėti priėmimo ir perdavimo akte, nes nenurodžius darbų trūkumų užsakovas praranda teisę jais remtis ateityje (LR CK 6. 662 str. 2d.). Darbų priėmimas ir perdavimas plačiau bus nagrinėjamas kitame poskyryje.

LR CK daug dėmesio yra skiriama atliekamų darbų kokybei. Rangovas yra atsakingas už tai, kad atliekami darbai būtų kokybiški ir atitiktų jiems keliamus reikalavimus, nustatytus

normatyviniuose dokumentuose (LR CK 6.684 str. 1 d.). Taip pat ir LR CK 6.695 str. nustato, kad „Rangovas atsako užsakovui už nukrypimus nuo normatyvinių statybos dokumentų reikalavimų, taip pat už tai, kad nepasiekė šiuose dokumentuose ar sutartyje numatytų statybos darbų rodiklių (įmonės gamybinių pajėgumų, atsparumo ir kt.)“, tačiau rangovas neatsako už smulkius nukrypimus nuo normatyvinių statybos dokumentų reikalavimų, padarytus užsakovo sutikimu, jeigu įrodo, kad tie nukrypimai neturėjo įtakos statybos objekto kokybei ir nesukels neigiamų pasekmių (LR CK 6.695 str. 3 d.). Tokia rangovo atsakomybė kyla iš to, kad rangovui statybos yra verslas, jam yra keliami aukštesni reikalavimai kaip profesionalui. Rangovas kaip patyręs asmuo, turi laikytis kokybės reikalavimų, kurie keliami jo atliekamiems darbams. Rangovas negali teisinti savo nekokybiškų darbų nežinojimu ar neišmanymu, nes statybos jam yra verslas, iš kurio rangovas siekia uždirbti pinigus. Tačiau tokių situacijų, kai rangovas nusizengia kokybės reikalavimams teismų praktikoje pasitaiko. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 17d. nagrinėtoje byloje 3K-3-396/2008⁷⁶, pirmosios instancijos teismas netinkamai sprendė ginčą tarp ieškovo ir užsakovo. Šioje byloje rangovas pagal užsakovo užduotį turėjo perdengti stogą. Rangovas atliko darbus taip, kaip pageidavo užsakovas, nors būdamas statybos specialistu turėjo žinoti, kad užsakovo pageidaujamas būdas, nėra tinkamiausias tokiems darbams atlikti, darbai nebus visiškai kokybiški, todėl tiek antros instancijos teismas, tiek kasacinės instancijos teismas, pirmos instancijos teismo sprendimą pakeitė. Ginčas kilo dėl to, kad užsakovas atsisakė pasirašyti priėmimo ir perdavimo aktus ir sumokėti likusią pinigų sumą už atliktus darbus, nes darbai atlikti nekokybiškai. Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad rangovas yra profesionalas, kuriam statybos yra verslas, todėl jis turi prisiimti riziką, kai atlieka darbus žinodamas, kad jie nebus visiškai tinkamai atlikti, nors užsakovas ir reikalauja atlikti darbus pagal jo pageidavimą. Rangovas turi daugiau specialių žinių apie statybas, koks būdas atlikti darbus geriausias, tad jei jis laikosi užsakovo nurodymų ir toliau atlieka darbus žinodamas, kad rezultatas nebus tinkamas, tai rizika dėl darbų trūkumų tenka rangovui. Problema yra ta, kad pirmosios instancijos teismas paviršutiniškai pažvelgė į šią situaciją, nesigilindamas į visas aplinkybes. Teismui buvo pateiktas ekspertizės aktas, kuriame nurodyta, kad darbai atlikti tinkamai. Teismas laikė, kad nekokybiškų darbų faktas neįrodytas. Toks bylos sprendimas vadovaujantis pateiktu vienu ekspertizės aktu ir

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 17d. nutartis civilinėje byloje A.G. v. AS, Nr. 3K-3-396/2008.

nesigilinimas į kitas aplinkybes yra dažnas reiškinys teismų praktikoje, todėl pirmosios instancijos teismas priteisė visą reikalaujamą sumą už atliktus darbus, nors kitų instancijų teismai gautiną sumą sumažino, nes rangovas žinojo, kad darbai gali būti atlikti nekokybiškai. Nors formaliai atlikti darbai atitiko sutartyje nustatytus reikalavimus, tačiau iš esmės atlikti darbai negalėjo duoti tokio rezultato, kurio tikėjosi sutartį sudarydamas užsakovas. Autorės nuomone, bylos dažnai būna netinkamai sprendžiamos vien dėl to, kad teisėjams trūksta specialių žinių apie statybas. Dėl teisėjų kvalifikacijos trūkumo yra pasisakęs E. Klimas moksliniame straipsnyje „Statybos rangos sutartinių teisinių santykių vystymosi tendencijos Lietuvoje“⁷⁷. Autorius teigia, kad dažnai statybos rangos sutartiniuose teisiniuose santykiuose dalyvaujančių asmenų nuomone, nepakanka teisėjų kvalifikacijos, todėl šalys atsisako savo pažeistų teisių gynimo teismuose, nusileidžia stipresnės šalies spaudimui ir nenori ilgo bei varginančio bylinėjimosi proceso⁷⁸.

Išskiriant problemas susijusias su kvalifikacijos trūkumu, autorės nuomone, pateikiami dokumentai bylose dažnai įvertinami paviršutiniškai dėl žinių trūkumo. Teisėjai nėra statybų specialistai, todėl išvadas dėl darbų trūkumų gali įvertinti netinkamai. Nors tam tikrose bylose būna pateikiami ekspertizės aktai, kviečiami ekspertai, tačiau net tam, kad įvertinti gaunamą informaciją tinkamai, reikia turėti žinių apie statybas. Autorės nuomone, Lietuvos Respublikos Teismuose sprendžiant bylas, susijusias su statybos sutartiniais santykiais, turi būti nuolat konsultuojamasi su statybos specialistais. Galimas problemos sprendimo būdas būtų toks, kad teismuose būtų sudarytas statybų srities specialistų sąrašas, kurie turi atitinkamą kvalifikaciją, su kuriais teisėjai konsultuotųsi sprendžiant bylas. Tai nebūtų tokie specialistai, kurie įdarbinami teisme nuolat, tiesiog tai būtų asmenys, kurie turi reikiamas žinias apie statybas ir gali suteikti kvalifikuotas išvadas apie pateiktus dokumentus byloje. Toks konsultavimas galėtų vykti tiek raštu, tiek žodžiu. Šie specialistai įsipareigotų, kad informaciją įvertins nešališkai ir neatskleis gaunamos informacijos pašaliniams asmenims, kad teismas vyktų nešališkai, laikantis visų principų. Tokia specialistų pagalba padėtų objektyviai ir profesionaliai išspręsti bylas jau pirmoje instancijoje, teismų sprendimai rečiau būtų skundžiami aukštesnės instancijos teismams, tad ir ginčo šalys labiau pasitikėtų teismais.

⁷⁷ E. Klimas. Statybos rangos sutartinių teisinių santykių vystymosi tendencijos Lietuvoje// Justitia.2009. Nr.2(72), P. 82-83.

⁷⁸ Ten pat.

Kitas galimas sprendimo būdas galėtų būti teismuose įsteigiant atskirą specializuotą skyrių, kuris užsiimtų tik ginčų sprendimu, kylančių iš statybos sutartinių santykių. Tokiame skyriuje dirbantys teisėjai galėtų būti papildomai apmokomi statybos specialistų, įgyjant pagrindines žinias, būtinas tinkamai įvertinti bylose pateikiamą dokumentaciją. Tačiau autorės nuomone šis būdas yra labiau teorinis, nes neįmanoma per trumpą laiką suteikti tiek reikiamų žinių teisėjams, kad jie išmanytų bent pagrindinius techninius dalykus, susijusius su statybomis. Kadangi statybos yra itin sudėtingas procesas, kuriam keliami itin aukšti reikalavimai, tad ir teisėjų kvalifikacijos kėlimas šioje srityje yra sunkiai įsivaizduojamas praktikoje, nestudijuojant šio dalyko išsamiai ir neįgijant statybos inžinieriaus specialybės. Manytina, kad labiau praktinis modelis, galėtų būti įsteigiant specialų skyrių teismuose, kuriame bylas spręstų teisėjai, kurie specializuojasi statytų teisėje. Gal minėtų teisėjų žinios ir neprilygtų statybos inžinieriaus žinioms, tačiau nuolatinė praktika, sprendžiant tokio pobūdžio bylas, neabejotinai keltų teisėjų kvalifikaciją statybų teisėje.

Nagrinėjant atliktų trūkumus toliau, pabrėžtina, kad tokiu atveju, kai atlikti darbai turi trūkumų, būtina suteikti galimybę rangovui juos ištaisyti pačiam. Terminas skirtas ištaisyti darbų trūkumus turi būti protingas, tačiau trūkumų taisymas taip pat neturi užtrukti neprotingai ilgai. Tokią galimybę įtvirtina LR CK 6.665 str. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje nagrinėtoje 2005 m. liepos 11d., 3K-3-371/2005⁷⁹, konstatavo, kad užsakovas nesudarė pakankamų sąlygų rangovui ištaisyti pačiam atliktų darbų trūkumus. Kai pretenzija dėl atliktų darbų trūkumų pateikiama 2004 m. gegužės 14d. rašte, į kurį rangovas atsakė tik iš dalies nesutikdamas su trūkumais, o su trečiuoju asmeniu dėl darbų trūkumų taisymo sudaryta sąmata buvo jau 2004 m. gegužės 11d., ieškinys teismui pareikštas 2004m. birželio 1d., tai rodo, kad rangovas neturėjo jokių galimybių ištaisyti atliktų darbų trūkumus. Dėl tokios bendradarbiavimo stokos teismas sumažino priteistinių nuostolių dydį. Tad svarbu suteikti realią galimybę ištaisyti trūkumus, o ne teorinę, nes dėl tokių užsakovo veiksmų, jam nuostolių atlyginimas yra mažinamas. Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas netasižvelgė į bendradarbiavimo trūkumą ir priteisė per didelius nuostolius. Todėl itin svarbu tinkamai įvertinti abiejų šalių elgesį, terminus trūkumams šalinti.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. liepos 11d. nutartis civilinėje byloje E. M. v. UAB „Mindija, Nr. 3K-3-371/2005.

Jei rangovas nenori šalinti trūkumų, jis gali atitinkamai sumažinti darbų kainą (LR CK 6.665 str. 1d. 2p). Rangovas taip pat turi galimybę atlyginti užsakovo patirtas išlaidas dėl trūkumų šalinimo, jei užsakovas vadovaujantis sutartimi turi galimybę tuos trūkumus ištaisyti (LR CK 6.665 str. 1d. 3p.). Jei rangovas nusprendžia, kad geriau yra ne ištaisyti trūkumus, o iš naujo atlikti darbus, jis tą gali padaryti neatlygintinai. Tokiu atveju rangovas turi atlyginti užsakovui nuostolius už termino atlikti darbus praleidimą. Jei rangovas nepašalina trūkumų, tai užsakovas turi teisę nutraukti su juo sutartį ir reikalauti nuostolių atlyginimo. Užsakovas turi teisę nutraukti sutartį ir tokiu atveju, kai trūkumai yra esminiai ir jų pašalinti neįmanoma. Tokiu atveju rangovas turi atlyginti nuostolius užsakovui (LR CK 6.665 str. 3d.).

3.2. Atsiskaitymo pareigos pažeidimas

LR CK 6.681 str. 1d., kurioje yra pateikia rangos sutarties samprata nustatyta, kad „Statybos rangos sutartimi rangovas įsipareigoja per sutartyje nustatytą terminą pastatyti pagal užsakovo užduotį statinį arba atlikti kitus statybos darbus, o užsakovas įsipareigoja sudaryti rangovui būtinas statybos darbams atlikti sąlygas, priimti darbų rezultatą ir **sumokėti sutartyje nustatytą kainą**“. Statybos rangos sutartis yra atlygintinė. Pagrindinė rangovo užduotis atlikti statybos darbus ir perduoti juos, o užsakovo - laiku priimti atliktus darbus ir už juos sumokėti. LR CK 6.687 str. 1 d. nustatyta, kad „Užsakovas privalo apmokėti už atliktus statybos darbus statybos rangos sutartyje nustatytais terminais ir tvarka“, taip pat to paties straipsnio 2d. leidžia šalims susitarti, kad darbai bus apmokami etapais arba visa sutarties kaina bus sumokėta po objekto priėmimo.

Praktikoje už atliktus darbus mokama etapais, todėl kad rangovui nepritrūktų apyvartinių lėšų. Jei rangovas pats perka medžiagas statyboms, rūpinasi įrenginiais, reikalingais statyboms, jam apyvartinės lėšos yra būtinos. Norint sėkmingai atlikti darbus, už jų atlikimą turi būti laiku sumokama. Jei sutartyje susitarta, kad priėmus darbus užsakovas privalo sumokėti už juos tarkim per 14 kalendorinių dienų ir šios pareigos jis neįvykdo, vadinasi jis netinkamai įvykdė sutartį. Sutarties netinkamas įvykdymas ar neįvykdymas yra ne kas kita, kaip jos

pažeidimas, lemiantis šalies civilinę atsakomybę⁸⁰. Užsakovas, netinkamai įvykdęs sutartį, sukelia nuostolius rangovui. Rangovas, kuris perka medžiagas statyboms, taip pat rūpinasi įrenginiais, statybos aikštelės apsauga ir panašiai, už visa tai turi atsiskaityti su trečiaisiais asmenimis. Kai užsakovas laiku nesumoka už atliktus darbus, užsakovo atsiskaitymai pvz: už įrenginių nuomą, kurią jis moka kas mėnesį, taip pat sutrinka, rangovas pažeidžia sutartis, kurias yra sudaręs su trečiaisiais asmenimis. Kai sutartys su trečiaisiais asmenimis yra pažeidžiamos, užsakovas privalo mokėti netesybas ar atlyginti nuostolius kreditoriui.

Rangovas dažnai yra blogesnėje padėtyje nei užsakovas, kai rangovui nesumokama už atliktus darbus. Ką gali daryti rangovas, kai su juo neatsiskaitoma. Ar įstatymas gina rangovo teises, kai užsakovas nesilaiko atsiskaitymo pareigos, nustatytos tiek įstatymu, tiek sutartimi. Kokie „saugikliai“ padėtų rangovui išvengti neatsiskaitymo su juo. LR CK rangovo teises ginamos nustatant rangovui teisę, išieškoti jam pagal sutartį priklausančias sumas už atliktą darbą iš užsakovui priklausančių įrenginių, likusių medžiagų ir kito užsakovui priklausančio turto, kol užsakovas visiškai su juo neatsiskaitys, arba gali sulaikyti darbų rezultata to, kol užsakovas tinkamai neįvykdys savo prievolės (LR CK 6.655 str.). Išieškojimas iš užsakovui priklausančio turto, dažniausiai nepadengia visos gautinos sumos. Rangovas taip pat gali sustabdyti atliekamus darbus, kol užsakovas su juo atsiskaitys. Tuo metu kai darbai yra sustabdomi yra patiriami nuostoliai, kuriuos atlyginti turi užsakovas. Tačiau dažnai pasitaiko tokios situacijos, kai užsakovas net tada, kai darbai yra sustabdyti neatsiskaito su rangovu. Vienas iš būdų apginti rangovo interesus yra faktoringo sutartis. Praktikoje tokios sutartys naudojamos, kai rangovas nori laiku gauti atlygį už atliktus darbus, jei tam yra teisėtas pagrindas, t.y. kai darbai atlikti tinkamai, ar su trūkumais, tačiau turi būti sumokėta už tą dalį darbų, kuri atlikta tinkamai. LR CK 6.903 str. 1 d. teigiama „Faktoringo sutartimi viena šalis (finansuotojas) perduoda arba įsipareigoja perduoti kitai šaliai (klientui) pinigus mainais už kliento (kreditoriaus) piniginių reikalavimą, susijusį su prekių pardavimu, darbų atlikimu ar paslaugų teikimu, trečiajam asmeniui (skolininkui), o klientas perleidžia arba įsipareigoja perleisti finansuotojui piniginių reikalavimą skolininkui (finansavimas su sąlyga perleisti piniginių reikalavimą) ir mokėti sutartyje nustatytą atlyginimą“. Finansuotojas pagal faktoringo sutartį gali

⁸⁰ Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. T1. Vilnius: Justitia, 2003. P.273.

būti tik bankas arba kitas pelno siekiantis juridinis asmuo, įstatymų nustatyta tvarka turintys teisę vykdyti faktoringo veiklą (LR CK 6.904 str.). Sudarius tokią sutartį reiškia, kad rangovas už atliktus darbus gauna pinigus iš banko, taip perleisdamas reikalavimo teisę bankui į užsakovą. Bankas turi teisę reikalauti atsiskaitymo už atliktus darbus iš užsakovo. Pagal tokią sutartį bankas atsiskaito rangovui, o užsakovas bankui. Jei užsakovas nepagrįstai neatsiskaito su banku, tada bankas turi teisę imtis visų teisinių priemonių, kad apgintų savo teises. Faktoringo galimybė gali būti aptarta tarp rangovo ir užsakovo statybos rangos sutartyje, taip pat galima pasirašyti ir trišales sutartis, net jei tokia galimybė sutartyje neaptarta, faktoringas vistiek įmanomas. LR CK 6. 907 str. 1d. ir 2 d. teigiama, kad „Piniginio reikalavimo perleidimas finansuotojui galioja ir tais atvejais, kai kliento ir skolininko sudaryta sutartis tą daryti draudžia ar riboja. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta taisyklė neatleidžia kliento nuo prievolių ir atsakomybės skolininkui už sutarties sąlygos, draudžiančios ar ribojančios reikalavimo perleidimą, pažeidimą“. Tad jei sutartyje faktoringas draudžiamas, rangovas vistiek gali perleisti savo reikalavimą finansuotojui, tačiau už sutarties pažeidimą rangovas atsako statybos rangos sutartyje ir įstatymuose nustatyta tvarka. Ši norma įtvirtina, tai kad sutartyje nustatytas negalėjimas perleisti reikalavimo teisės sudarant faktoringo sutartį, minėtos sutarties negaliojančios nedaro. Iš to kas išdėtyta, galima daryti išvadą, kad įstatymai įtvirtina rangovo apsaugą, kai jam netalyginama už darbus, keliais būdais. Rangovas turi teisę pasirinkti ar išieškos jam priklausantį atlygį iš užsakovo turto, ar sustabdys darbus iki tol kol užsakovas su juo atsiskaitys. Faktoringo sutartis nėra specialus teisių gynimo būdas statybos rangos santykiams, ši sutartis galima įvairiuose civiliniuose santykiuose, tad rangovas nusprendęs, kad piniginės lėšos jam yra būtinos kuo greičiau, gali sudaryti faktoringo sutartį.

Kai rangovas savo prievolėms atlikti pasitelkia subrangovą, jis tampa generaliniu rangovu. Toks modelis Lietuvos Respublikoje yra itin dažnas, praktikoje statybos darbai dažniausiai atliekami pasitelkiant subrangovus (LR CK 6.650 str. 1 d.). Toks modelis ypač populiarus tada, kai vykdomas projektas yra ilgas, sudėtingas, reikalaujantis daug išteklių. Minėto straipsnio 4d. teigiama, kad „Jeigu ko kita nenustato įstatymai ar sutartis, užsakovas ir subrangovas neturi teisės reikšti vienas kitam piniginių reikalavimų, susijusių su sutarčių, kiekvieno iš jų sudarytų su generaliniu rangovu, pažeidimu“. Vadovaujantis šiuo straipsniu atsiskaitymai už darbus vyksta tokiu būdu: užsakovas sumoka generaliniam rangovui, tada

generalinis rangovas sumoka subrangovui. Praktikoje itin dažna situacija, kai užsakovas nesumoka generaliniam rangovui, o pastarasis nesumoka subrangovui. Ginčas kyla tiek tarp užsakovo ir generalinio rangovo, tiek tarp generalinio rangovo ir subrangovo. Esant tokiai situacijai, remiantis įstatymu subrangovas negali reikalauti užsakovo sumokėti jam už atliktus darbus, tad ką daryti generaliniam rangovui, kai jis neturi apyvartinių lėšų ir negali greitai sumokėti subrangovui.

Praktikoje taikomas problemos sprendimo būdas yra reikalavimo teisių perleidimas, doktrinoje vadinamas cesija. Reikalavimo teisių perleidimo atveju generalinis rangovas perleidžia subrangovui reikalavimo teisę į užsakovą. Tokiu atveju subrangovas gali reikalauti įvykdyti prievolę, tai yra sumokėti už atliktus darbus, ta suma, kuria buvo perleistas reikalavimas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas civilinėje byloje nagrinėtoje 2008 m. birželio 30 d., Nr. 3K-3-199/2008, pabrėžė, kad cesijos sutartį būtina vertinti tinkamai, reikalavimas atsiskaityti yra tik ta apimti, kuria yra perleista cesijos sutartimi⁸¹. Subrangovas negali reikalauti iš užsakovo atsiskaityti už visus atliekamus darbus. Cesijos sutartis nepakeičia santykių tarp užsakovo ir subrangovo, ar generalinio rangovo ir subrangovo jokiais kitais aspektais. Generalinis rangovas ir toliau atsako už subrangovo atliktus darbus prieš užsakovą, taip pat jis ir toliau turi atsiskaityti su subrangovo subrangos sutartyje nustatyta tvarka už atliktus darbus, kurie nebuvo nurodyti cesijos sutartyje ar bus atliekami vėliau. Pabrėžtina, kad perleidžiamas reikalavimas, turi būti galimas išieškoti. Taip pat nustatytas draudimas perleisti reikalavimą, kurio pradinis kreditorius neturi arba negaliojantį reikalavimą, nes tokio reikalavimo neįmanoma įgyvendinti, t. y. patenkinti.

3.3. Atliktų darbų priėmimas ir perdavimas

Atliktų darbų priėmimas ir perdavimas yra įtvirtintas LR CK 6.694 straipsnyje. Šio straipsnio pirmoje dalyje nustatyta, kad „Užsakovas, gavęs rangovo pranešimą apie pasirengimą perduoti atliktų darbų rezultatą arba, jeigu tai numatyta sutartyje, apie įvykdytą darbų etapą, privalo nedelsdamas pradėti darbų priėmimą. Darbų perdavimo ir priėmimo sąlygas nustato

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 30d. nutartis civilinėje byloje UAB „Arisanda“ v. UAB „2B Pack“, Nr. 3K-3-199/2008.

įstatymai ir šalių sudaryta rangos sutartis“. Iš šios normos matyti, kad užsakovas priimti darbų rezultata turi nedelsiant. Darbų priėmimo atidėti negalima, o priešingai darbus reikia pasistengti priimti kuo greičiau. Toks įtvirtinimas susijęs su rizikos paskirstymu, kadangi kol darbai yra nepriduoti, darbų atsitiktinio žuvimo ar sugedimo rizika tenka rangovui. Rangovas atlikęs darbus nori kuo greičiau perduoti darbus, o tuo pačiu ir atsakomybę už jų žuvimą ar sugedimą užsakovui. Pabrėžtina, kad nustatytu terminu nepriėmus darbų, atsakomybė už jų išsaugojimą tenka užsakovui⁸². Toks rizikos paskirtymas yra nustatytas LR CK 6.682 str. 1d. Darbų perdavimas ir priėmimas yra nustatomas įstatyme ir sutartyje. Pažymėtina, kad įstatyme įtvirtintos imperatyvios normos, susijusios su darbų priėmimu ir perdavimu, šalių susitarimu negali būti keičiamos, netaikomos ar šalių susitarimas negali joms prieštarauti. Jei įstatymas įsakmiai nustato konkrečią pareigą, susijusią su darbų priėmimu ir perdavimu, šalys to keisti negali. Pvz. LR CK 6.694 str. 2d. teigiama, kad „Darbų priėmimą organizuoja ir atlieka užsakovas savo lėšomis, jeigu ko kita nenustato statybos rangos sutartis. Įstatymų ir normatyvinių statybos dokumentų numatytais atvejais priimant statybos darbų rezultata dalyvauja atitinkamų valstybės ir savivaldybių institucijų atstovai“. Ši teisės norma nustato šalims galimybę darbų priėmimą organizuoti ir rangovo lėšomis, jei sutartyje šalys taip susitaria. Bendra taisyklė yra tokia, kad priėmimas ir perdavimas organizuojamas užsakovo lėšomis, tačiau tai gali būti keičiama. Šia bendra taisykle vadovaujamosi ir tada, kai sutartyje šalys neaptaria kieno lėšomis vykdomas darbų priėmimas ir perdavimas. Darbų rezultatai gali būti perduodami tam tikrais etapais, ypač tada, kai objektas statomas ilgai. Atlikus tam tikrą dalį darbų, rangovas juos perduoda užsakovui ir nuo to momento rizika už darbų žuvimą ar sugedimą atitenka užsakovui, nors statomas objektas ir nėra galutinai pridotas ir jame dar atliekami statybos darbai. Tačiau šio straipsnio 3 d. įtvirtinta išimtis, kad rizika atitenka rangovui, jei darbai žuvo ar sugedo dėl rangovo kaltės, pvz: rangovas nesilaikė priešgaisrinių reikalavimų ir atlikti darbai žuvo per gaisrą. Atliktų darbų priėmimas taip pat įtvirtintas ir bendrosiose rangos nuostatose LR CK 6.662 straipsnyje. Šio straipsnio 1 dalis imperatyviai nustato, kad užsakovas privalo rangos sutartyje nustatytais terminais ir tvarka dalyvaujant rangovui apžiūrėti ir priimti atliktą darbą (jo rezultata). Užsakovas, pastebėjęs nukrypimus nuo sutarties sąlygų, bloginančius darbų rezultato kokybę, ar kitus trūkumus, privalo nedelsdamas apie tai pranešti rangovui. Tokius nukrypimus

⁸² L. Drevisnkaitė. Statybos darbų perdavimas-priėmimas// Juristas. 2008. Nr. 10(61), P.21.

užsakovas turi pažymėti priėmimo ir perdavimo akte. Esant darbų trūkumams užsakovui išlieka pareiga priimti darbus, tačiau juos būtina pažymėti įformintame akte. Įstatymas imperatyviai nenurodo, koks turi būti minėtas aktas, tačiau svarbiausia yra jame pažymėti kokie darbai priimami, išvardinti trūkumus jei jų yra, pažymėti priimamų darbų apimtį, kitaip sakant šiame akte turi atsispindėti viskas kas yra priimama iš rangovo. Jei užsakovas pastebėjęs trūkumus jų nepažymi, vėliau jais remtis nebegali. Toks įstatymų leidėjo imperatyvus įtvirtinimas, autorės nuomone, yra visiškai logiškas, kadangi priėmus darbus ir nepažymėjus trūkumų negalima vėliau teigti, kad trūkumų vis dėlto buvo. Tokių trūkumų buvimas, kurie nebuvo pažymėti, įrodinėjamas sunkiai įsivaizduojamas. Perėmus darbus, trūkumai gali atsirasti ir vėliau, kurių atsiradimą gali sukelti užsakovas, tad jei būtų leidžiama nepažymėjus trūkumų teigti, kad jie buvo perėmimo momentu, tada užsakovas savo šia teise galėtų nevaržomai piktnaudžiauti, o rangovas tokiu atveju beveik visada turėtų atsakyti už visus atsiradusius trūkumus prieš ir po darbų perdavimo. Taip pat pabrėžtina, kad užsakovas perėmęs darbus jų neapžiūrėjęs, vėliau trūkumų faktų negali remtis. Pažymėtina, kad ne visada perimant darbus galima pastebėti visus trūkumus, tai yra tokie trūkumai, kurie yra paslėpti arba tokie, kuriuos rangovas tyčia nuslėpė norėdamas išvengti atsakomybės už juos. Tokius trūkumus pastebėjus būtina pranešti apie tai rangovui per protingą terminą. Pvz: pastebėjus trūkumą ir apie jį pranešus po vienerių metų, nelaikoma, kad yra pranešta per protingą terminą. Kartais priimant darbus tarp rangovo ir užsakovo iškyla ginčas dėl trūkumų. Rangovas teigia, kad tai nėra trūkumas, užsakovas teigia priešingai. Ginčui išspręsti yra skiriamas ekspertas. Ekspertizės išlaidas privalo padengti rangovas, nes darbus atlikinėjo jis ir jam kyla pareiga įrodyti, kad darbai atlikti be trūkumų. Tačiau išlaidų apmokėti jis neprivalo, jei yra nustatoma, kad rangovas nepažeidė sutarties arba kad nėra priežastinio ryšio tarp rangovo veiksmų ir darbų trūkumų. Tokiu atveju ekspertizės išlaidas apmoka ta šalis, kuri jos reikalavo, o jei jos reikalavo abi šalys, tai išlaidos tenka abiem šalims po lygiai (LR CK 6.662 str.).

LR CK įtvirtina rangovui galimybę pasirašyti priėmimo-perdavimo aktą vienašališkai (LR CK 6.694 str. 4 d.). Tokia galimybė pasirašyti aktą vienašališkai būdinga tik statybos rangos sutartiniams santykiams⁸³. Net ir vienašališkai pasirašytas aktas, jame pažymėjus, kad

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. sausio 17 d. nutartis, civilinėje byloje A. Š. tikroji ūkinė bendrija „Be priekaištų“ v. UAB „Molesta“, Nr. 3K-3-17/2007.

kita šalis atsisakė pasirašyti aktą, sukelia visas teises pasekmes, kaip ir aktą pasirašius abiem šalims. Ši išskirtinė galimybė suteikiama rangovui todėl, kad jį apsaugoti nuo užsakovo nepagrįsto darbų priėmimo vengimo. Tokią aktą užsakovas gali užginčyti teisme tik tokiu atveju, jei įrodo, kad aktas buvo pasirašytas nepagrįstai. Tokiu atveju, kai užsakovas akto nepasirašo ir nesumoka už atliktus darbus, jei jam kyla pareiga sumokėti už atliktus darbus pagal sutartį, kai priimami tarpiniai darbai, tada rangovas turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti priverstinio prievolės įvykdymo. Kai darbai priimami galutinai, užsakovui prievolė už juos sumokėti kyla visada, tad jei jis neatsiskaito, rangovas, kaip minėta anksčiau, turi teisę kreiptis į teismą dėl prievolės įvykdymo priverstinai.

Darbų priėmimas ir perdavimas LR CK, autorės nuomone, yra aptariamas pakankamai išsamiai. Tai kas įstatyme neaptarta, šalys gali numatyti sutartyje, ką padaryti yra rekomenduojama. Kuo daugiau aspektų, susijusių su darbų priėmimu, aptars šalys, tuo mažiau kils ginčų. Tačiau šalys dažnai neaptaria visų procedūrų, susijusių su darbų priėmimu ir perdavimu, o jei tai ir padaro, dažnai vistiek ginčų neišvengia. Išanalizavus teismų praktiką, galima daryti išvadą, kad darbų priėmimas ir perdavimas yra viena opiausių problemų kylančių tarp šalių. Šalys netinkamai taiko įstatymus, nesilaiko sutartyje nustatytos tvarkos, kartais net sudaro tokius susitarimus, kurie prieštarauja imperatyvioms normoms. Toliau šiame poskyryje autorė aptars dažniausiai kylančias problemas, susijusias su darbų priėmimu ir perdavimu, kurias išvelgė nagrinėdama teismų praktiką.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas ginčus, kylančius iš statybos rangos sutartinių teisinių santykių, pabrėžia, kad „įstatymo norma vienašališkai leidžianti pasirašyti darbų priėmimo-perdavimo aktą, yra specialioji, taikoma išskirtinai esant statybos rangos santykiams kaip priemonė, užkertanti kelią užsakovui nepagrįstai vilkinti darbų priėmimą ir vengti vykdyti kitas sutarties pareigas. Rangovo interesų apsaugą užtikrina įstatyme įtvirtinta teisė ginčyti tokį aktą. Užsakovas turi įrodyti, kad nepagrįstai atsisakė pasirašyti aktą“⁸⁴. Nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nuolat tai pabrėžia, tačiau ginčų kylančių iš statybos rangos sutartinių teisinių santykių, o konkrečiau ginčų kylančių dėl darbų priėmimo ir perdavimo yra pakankamai daug. Tiek pirmos, tiek antros instancijos teismai taip pat ne visada tinkamai taiko

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 7 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Glasma“ v. UAB „Senasis dvaras“, Nr. 3K-3-496/2010.

teisės normas, taip pat ne visada laikosi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamos praktikos tokio pobūdžio bylose.

Viena dažniausiai kylančių problemų yra ta, kad užsakovas netinkamai supranta galimybę nepasirašyti priėmimo perdavimo akto. Bendroji taisyklė yra ta, kad užsakovas privalo priimti rangovo perduodamus darbo rezultatus (LR CK 6.694 str. 1 d.). Šios taisyklės išimtys yra atvejai, nurodyti CK 6.694 straipsnio 6 dalyje, kai užsakovas turi teisę atsisakyti priimti darbų rezultatą, jeigu nustatoma trūkumų, dėl kurių jo neįmanoma naudoti pagal statybos rangos sutartyje numatytą paskirtį ir jeigu šių trūkumų rangovas ar užsakovas negali pašalinti; taip pat vienašalis darbų perdavimo aktas gali būti pripažintas negaliojančiu, jeigu užsakovas įrodytų, kad dėl termino praleidimo prievolės įvykdymas užsakovui prarado prasmę arba nustačius darbų rezultato trūkumus, dėl kurių jo neįmanoma naudoti pagal statybos rangos sutartyje numatytą paskirtį, jei šių trūkumų rangovas ir užsakovas negali pašalinti; taip pat kai pagal įstatymą, sutartį ar darbų pobūdį privalomų bandymų ir kontrolinių matavimų rezultatai yra neigiami (CK 6.652 straipsnio 4 dalis, 6.694 straipsnio 5, 6 dalys)⁸⁵. Pažymėtina, kad jei net užsakovas turi teisę nepriimti rangovo atlikti darbo rezultato, užsakovas statybos darbų rezultato perdavimo ir priėmimo akte turi norodyti konkrečią atsisakymo priežastį⁸⁶.

Užsakovas savo atsisakymą pasirašyti dažnai grindžia ne LR CK 6. 694 str. 4d., 6.694str. 5,6 d., o kitomis aplinkybėmis, kurios nesuteikia jam galimybės nepasirašyti akto. Dažniausiai atsisakymas pasirašyti aktą grindžiamas tuo, kad darbai atlikti su trūkumais, todėl užsakovas neprivalo pasirašyti priėmimo ir perdavimo akto. Kokios pasekmės dažniausia kyla, kai aktas nepsirašomas ir neapmokama už darbus? Rangovas negavęs atlygio už atliktus darbus negali vykdyti savo sutartinių įsipareigojimų tretiesiems asmenims. Kai rangovui trūksta apyvartinių lėšų jis negali sumokėti nuomos už įrenginius ir pan., todėl patiria nuostolius, nes jam kyla atsakomybė už prievolių pažeidimą trečiosioms šalims. Viena iš dažniausių situacijų, jei statybos vykdomos generalinės rangos būdu, tai generalinis rangovas negali atsiskaityti su subrangovais. Subrangovai negali atsiskaityti su trečiaisiais asmenimis, su kuriais sieja prievoliniai santykiai. Subrangovai gali stabdyti darbus negaudami atlygio už juos. Tokiu atveju darbai neatliekami laiku, tada generalinis rangovas jų taip pat negali perduoti laiku užsakovui,

⁸⁵ Ten pat.

⁸⁶ L. Dreviskaitė. Statybos darbų perdavimas-priėmimas// Juristas. 2008. Nr. 10(61), P.21.

taip yra pažeidžiami terminai nustatyti sutartyje ir generaliniam rangovui kyla atsakomybė už sutarties pažeidimą. Pabrėžtina, kad statybos rangos sutartiniuose santykiuose vienas sutarties pažeidimas, gali turėti įtakos ir kitiems sutarties pažeidimams, todėl užsakovo ir rangovo pareiga bendradarbiauti, kylanti iš įstatymo (LR CK 6.691 str.), yra labai svarbi norint išvengti nuostolių.

Kai užsakovas visiškai nepasirašo akto, sukelia nuostolius rangovui, kaip minėta anksčiau. Ypač svarbu, kad užsakovas suvoktų akto pasirašymo svarbą. Pvz: priimdamas darbus užsakovas pastebėjęs trūkumus, privalo pasirašyti aktą, jame pažymėjęs nustatytus trūkumus. Tokiu atveju užsakovas turi prievolę sumokėti už tuos darbus, kurie atlikti tinkamai, o už tuos kurie turi trūkumų, kol jie nebus ištaisyti, įstatymas leidžia nesumokėti (LR CK 6.659 str. 5d.). Kai užsakovas nepasirašo akto dėl to, kad darbai atlikti su trūkumais, jis nesumoka ne tik už darbus su trūkumais, bet ir už tinkamai atliktus darbus, taip sukeldamas žymiai didesnius nuostolius rangovui.

Autorės nuomone, esant tokiai problemai, kai užsakovas netinkamai supranta savo teisę nepasirašyti akto išskirtiniais atvejais, būtinas platesnis išaiškinimas dėl teisės normų, reglamentuojančių darbų priėmimą ir perdavimą. Siūlytina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatui išleisti nutarimą, dėl teisės normų taikymo, reglamentuojančių statybos rangos teisinius santykius. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikoje statybos rangos sutartiniai santykiai beveik nenagrinėjami doktrinoje, toks senato nutarimas, būtų itin reikšmingas šaltinis. Nutarimas būtų reikšmingas taikant teisės normas, reglamentuojančias statybos rangos santykius tiek teismams, tiek ginčo šalims, tiek patiems teisininkams, kurie susiduria su problemomis taikant minėtas teisės normas. Esant tokiam nutarimui tiek pirmos, tiek antros instancijos teismai nuosekliau laikytųsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos praktikos nagrinėjant bylas, ginčams kylantiems iš statybos rangos sutartinių santykių, kuri būtų apibendrinta viename nutarime. Kadangi statybos Lietuvos Respublikoje prieš porą metų vystėsi itin greitai, tad ir ginčų kylančių iš statybos rangos sutartinių teisinių santykių labai padaugėjo. Daugėjant ginčų, daugėja ir problemų taikant įstatymus ir sudarant statybos rangos sutartis.

Perdavus darbus atsakomybė dėl jų žuvimo ar sugadinimo pereina užsakovui (LR CK 6.694 str. 3d.). Tačiau kyla klausimas kam kyla atsakomybė, kai užsakovas akto nepasirašo. LR CK 6.694 str. 4 d. nustatyta, kad „Darbų perdavimas ir priėmimas įforminamas aktu, kurį pasirašo dvi šalys. Jeigu viena iš šalių atsisako pasirašyti aktą, jame daroma žyma apie

atsisakymą ir aktą pasirašo kita šalis. Vienašalis perdavimo aktas gali būti teismo pripažintas negaliojančiu, jeigu teismas pripažįsta, kad kita šalis atsisakė pasirašyti aktą pagrįstai“, tad galima daryti išvadą, kad atsakomybė pereina užskovui, nes vienašališkai pasirašytas aktas, sukelia tas pačias teises pasekmes kaip ir pasirašytas abiejų šalių. Užsakovas nepasirašęs akto negali teigti, kad dėl darbų žuvimo ar sugadinimo rizika tenka užskovui, nes darbų rezultatas nebuvo perimtas.

3.4. Papildomi darbai

Statybos rangos sutartyje būtina išsamiai aptarti numatomus atlikti darbus. Visi darbai, kuriuos turi atlikti rangovas, turi būti nurodyti statybos rangos sutartyje. Sutartyje nustatyta statybos darbų kaina, nustatoma už tuos darbus, kurie yra numatyti sutartyje, ji netaikoma papildomiems darbams. Papildomi darbai statybos rangos santykiuose yra tie, kurie nenumatyti normatyviniuose dokumentuose (LR CK 6.684 str. d.)⁸⁷. Nustatant statybos darbų kainą sutartyje reikia vadovautis bendrosiomis rangos normomis, kadangi LR CK XXXIII skyriaus trečiojo skirsnio „Statybos ranga“ normose nėra nurodyta kainos nustatymo būdai. Pagal LR CK darbų kaina – tai rangovo turėtų išlaidų kompensavimas ir atlyginimas jam už darbą. Darbų kaina gali būti nustatoma keliais būdais:

- 1) sutartyje nurodant konkrečią kainą
- 2) įtvirtinant kainos nustatymo kriterijus ir būdus

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas CK normas, reglamentuojančias šalių galimybę keisti rangos sutarties kainą, yra nurodęs, kad „statybos rangos sutartyje nustačius konkrečią kainą, įstatyme nenustatyta galimybės jos keisti nei didinant, nei mažinant (CK 6.653 straipsnio 5 dalis). Tai – imperatyvioji teisės norma, draudžianti keisti konkrečią kainą net ir tais atvejais, kai rangos sutarties sudarymo momentu nebuvo galima tiksliai numatyti viso darbų kiekio arba visų darbams būtinų išlaidų. Kasacinis teismas yra konstatavęs, kad šalys, nustatančios rangos sutartyje konkrečią kainą, privalo priimti tokio susitarimo pasekmes, o kainos keitimas galimas tais atvejais, kai sulygta statybos kaina yra orientacinė, apytikrė, arba

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 27 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Luidas“ v. UAB „Baltijos laikas“, Nr. 3K-3-219/2009.

kai kaina nenurodyta, o tik susitarta dėl jos nustatymo kriterijų. Konkrečios kainos keitimas prievolių vykdymo atveju gali būti tik išimtiniais atvejais⁸⁸. Šios normos išimtis yra numatyta LR CK 6.684 str. 4d. „Rangovas, statybos metu padaręs išvadą, kad reikalingi normatyviniuose statybos dokumentuose nenumatyti darbai, dėl kurių būtina atlikti papildomus statybos darbus ir atitinkamai padidinti sutarties kainą, privalo apie tai pranešti užsakovui. Jeigu rangovas negauna užsakovo atsakymo į savo pranešimą per sutartyje nustatytą terminą, o jeigu terminas sutartyje nenustatytas, – per protingą terminą, tai rangovas turi teisę sustabdyti tų darbų atlikimą. Šiuo atveju nuostolius dėl darbų atlikimo sustabdymo turi atlyginti užsakovas, išskyrus atvejus, kai jis įrodo, kad papildomus darbus atlikti nebuvo būtina“. Nurodytoje normoje įtvirtinta rangovo pareiga pranešti apie papildomus darbus, nes priešingu atveju rangovas praranda teisę reikalauti atlyginimo už papildomai atliktus darbus (LR CK 6.684 str. 5 d.). Pareiga pranešti užsakovui apie privalomus atlikti darbus yra visiškai logiška, nes priešingu atveju, jei rangovas galėtų atlikti darbus be užsakovo sutikimo, tai tokia galimybė jis galėtų piktnaudžiauti. Kadangi rangovas siekia pelno užsiimdamas statybų verslu, tai piktnaudžiaujant savo galimybėmis atlikti papildomus darbus ir reikalauti už juos sumokėti, rangovas tokių darbų „prisigalvoti“ galėtų nuolat, tam kad gautų kuo daugiau pelno. Tačiau būna tokių atvejų, kai rangovas apie papildomus darbus praneša, tačiau užsakovas nesutinka padidinti statybos darbų kainos. Jei rangovas tokius darbus vistiek atlieka, tai jis neturi teisės reikalauti apmokėti už papildomus darbus (LR CK 6.853 str. 4d.). Tad norint išvengti nuostolių, kurie atsiranda, kai yra nesumokama už atliktus darbus, būtina gauti užsakovo leidimą atlikti papildomus darbus arba atliekamus darbus sustabdyti. Kyla klausimas kokią įtaką rangovui turi nesumokėjimas už papildomai atliktus darbus. Sutrinka rangovo atsiskaitymai su trečiaisiais asmenimis, tokiu būdu jis netinkamai įvykdo arba neįvykdo prievolės tretiesiems asmenims taip patirdamas nuostolius. Tačiau jei rangovas įsipareigoja suprojektuoti pastatą ir pastatyti statinį už tam tikrą kainą, pripažįstama, kad jis prisiėmė visą nenumatytą darbų atsiradimo riziką (jeigu sutartyje nenumatyta kitaip)⁸⁹.

Praktikoje šalys dažnai sudaro žodinius sutarimus dėl papildomų darbų atlikimo, tačiau raštiškų susitarimų nesudaro. Esant tik žodiniams susitarimams šalys dažnai susiginčija tada, kai

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. sausio 22 d. nutartis, civilinėje byloje BUAB „Alrosta“ v. UAB „Immobilitas“ Nr. 3K-3-19/2009.

⁸⁹ Mitkus S. Statybos rangos sutartis: teorija ir praktika: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010. P.84.

už papildomus darbus rangovas reikalauja sumokėti. Užsakovas teigia, kad dėl kainos keitimo nebuvo susitarta, todėl mokėti neprivalo, tada rangovas jau atlikęs ir negavęs užmokesčio už atliktus darbus reikalauja už juos sumokėti, nes pagrįstai tikėjosi gauti atlygį už atliktus darbus. Negavęs atlygio rangovas gali patirti jau anksčiau minėtus nuostolius, dėl atsiskaitymų sutrikimų su trečiaisiais asmenimis, su kuriais yra sudaręs sutartis ir pan. Pažymėtina, kad abiejų šalių sutarimu keisti kainą įstatymai nedraudžia. Tokiu būdu yra įgyvendinamas sutarties laisvės principas, leidžiant šalims koreguoti savo susitarimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 27 d. nagrinėtoje byloje 3K-3-219/2009⁹⁰, pirmosios instancijos teismas netinkamai išsprendė ginčą tarp šalių dėl papildomų darbų apmokėjimo. Rangovas pateikė užsakovui komercinį pasiūlymą dėl papildomų darbų, kurių užsakovas, būdamas įmonės generaliniu direktoriumi pasirašė, todėl tokį komercinio pasiūlymo pasirašymą, rangovas suprato kaip tinkamą akceptavimą ir atliko papildomus darbus. Užsakovas nagrinėtoje byloje teigė, kad nesuprato pasirašyto pasiūlymo teisinių pasekmių, jo manymu toks pasiūlymo pasirašymas nebuvo susitarimas dėl papildomų darbų ir nesukėlė prievolės mokėti už atliktus darbus. Pirmosios instancijos teismas sutiko su generalinio direktoriaus paaiškinimais, kad jis nesuprato teisinių pasekmių dėl pasirašyto pasiūlymo ir atmetė rangovo ieškinį, kuriame jis reikalavo apmokėti už papildomus darbus. Teismas papildomai atliktus darbus vertino kaip pakeičiamuosius. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo nutartį iš dalies ir priteisė rangovui tam tikrą pinigų sumą už atliktus darbus. Teismas priimtoje nutartyje pažymėjo, kad komercinio pasiūlymo akceptavimas buvo tinkamas ir sukėlė teisines pasekmes. Užsakovas būdamas įmonės generaliniu direktoriumi ir pasirašęs generalinės rangos sutartį, turėjo suprasti, kad pasirašydamas komercinį pasiūlymą jį akceptavo, taip įgydamas pareigą sumokėti už papildomai atliktus darbus.

Sprendžiant ginčus, susijusius su papildomais darbais, kai ginčas yra tarp rangovo ir generalinio rangovo, būtina nepamiršti, kad ne visos teisės normos reglamentuojančios papildomus darbus, gali būti taikomos santykiams tarp rangovo ir generalinio rangovo. Pvz: LR CK 6.684 str. 4d. yra taikyta santykiams tarp užsakovo ir rangovo, o ne tarp generalinio rangovo ir subrangovo. Taikant šią normą tikėtina, kad šalių ginčas gali būti išspręstas netinkamai.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 27 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Luidas“ v. UAB „Baltijos laikas“, Nr. 3K-3-219/2009.

Nagrinėjant ginčus dėl papildomų darbų būtina tiksliai nustatyti, kokie darbai yra aptarti sutartyje, ar tikrai darbai, kuriuos atliko rangovas, nelaikomi aptartais darbai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 20 d. nagrinėtoje byloje 3K-3-341/2008⁹¹, pirmosios instancijos teismas netinkamai išaiškino kokie darbai buvo aptarti sutartyje, todėl netinkamai išsprendė šalių ginčą priteisdamas atlyginimą už papildomai atliktus darbus. Teismas privalo tiksliai ir išsamiai išnagrinėti sutartį, visus normatyvinius dokumentus, kurie laikomi sutarties dalimi, kad galėtų nustatyti ar nebuvo atlikta papildomų darbų. Autorės nuomone, ypač tokiais atvejais, kai reikia vertinti ar atlikti darbai buvo papildomi, vertinant techninę dokumentaciją, vienos ar kitos šalies žinojimą apie tos srities darbams keliamus techninius reikalavimus, teisėjai susiduria su žinių stoka. Retas teisėjas turi inžinierinį išsilavinimą, todėl specialisto pagalba, kuris yra statybų srities specialistas yra būtina, kaip jau yra minėta šiame darbe. Kuo daugiau konsultacijų gauna teisėjas, tuo objektyviau ir profesionaliau jis gali išspręsti ginčą. Autorė pakartotinai pabrėžia, kad siūlytina teismuose sukurti tokią sistemą, kai teisėjas turi galimybes konsultuotis su specialistais, tokiais klausimais, kuriuose jam trūksta žinių.

Apibendrinant tai kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad statybos rangos sutartyje, norint išvengti ginčų, būtina tiksliai nustatyti darbus, kurie turi būti atliekami, nustatyti kainą dėl atliekamų darbų ir susitarti dėl apmokėjimo už papildomus darbus. Taip pat kilus ginčui turi būti nustatyta dėl kokios kainos susitarė šalys, ar dėl konkrečios ar dėl apytikslės, nes nuo to priklauso ar ją galima keisti. Kai rangovas nustato, kad reikia atlikti papildomų darbų, būtina tinkamai informuoti užsakovą. Užsakovas per protingą terminą turi atsakyti ar sutinka su papildomu darbų atlikimu. Jei rangovas negauna atsakymo iš užsakovo, jis turi teisę sustabdyti darbus iki tol, kol užsakovas atsakys ar sutinka, kad būtų atlikti papildomi darbai ir didinama kaina. Nuostolius, kurie atsiranda kol yra sustabdomi darbai turi atlyginti užsakovas. Taip pat rangovas gali atlikti papildomus darbus ir nesulaukęs sutikimo iš užsakovo, tačiau jis negalės reikalauti už juos sumokėti, rizika dėl kainos padidėjimo atitenka rangovui.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 20 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Statva“ v. AB-firmai „VITI“, Nr. 3K-3-341/2008.

3.5. Garantinis terminas

Statinio garantinis terminas nustatytas tiek LR Statybos įstatyme, tiek LR CK. LR Statybos įstatymo 36 str. nustatyta, kad „Statinio garantinis terminas nustatomas statinio projektavimo, rangos ir statinio statybos techninės priežiūros sutartyse. Šis terminas negali būti trumpesnis (skaičiuojant nuo statinio pripažinimo tinkamu naudoti dienos) kaip 5 metai, paslėptų statinio elementų (konstrukcijų, vamzdynų ir kt.) – 10 metų, o jeigu buvo nustatyta šiuose elementuose tyčia paslėptų defektų, – 20 metų“. Analogiški garantiniai terminai taip pat yra nustatyti LR CK 6.698 str.

Tarybinėje civilinėje teisėje garantiniai terminai buvo ženkliai trumpesni. Gamybinių objektų ilgiausias garantinis terminas buvo vieneri metai, gyvenamųjų namų – du metai⁹². Terminas buvo pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kai pastatas būdavo patikrintas valstybinės priėmimo komisijos. Pakankamai griežtai buvo reglamentuojama rangovo pareiga ištaisyti atsiradusius trūkumus. Jei rangovas delsdavo pašalinti trūkumus, jis privalėdavo mokėti užsakovui 100 rublių netesybų už kiekvieną uždelstą dieną⁹³. Jei užsakovas ištaisydavo trūkumus savo sąskaita, kai to nepadarydavo rangovas, iš jo buvo išieškomos netesybos, kurios sudarė 50 proc. defektų šalinimo kainos⁹⁴. Dabartinais laikais tai nėra laikoma netesybomis, dažniausiai užsakovas reikalauja iš rangovo atlyginti tiesioginius nuostolius, kuriuos sudaro visa kaina sumokėta už defektų taisymą.

LR CK 6.697 str. 1d. teigiama, kad „Rangovas, jeigu ko kita nenustato statybos rangos sutartis, per visą garantinį laiką užtikrina, kad statybos objektas atitinka normatyvinių statybos dokumentų nustatytus rodiklius ir yra tinkamas naudoti pagal sutartyje nustatytą paskirtį“. Taip pat šio straipsnio 2 d. nustatyta, kad „Sutarties šalys turi teisę įstatymų nustatytą garantinį terminą savo susitarimu pratęsti“. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad „Darbų kokybės garantija yra užtikrinimas, kad darbų rezultatas turi atitikti nustatytus kokybės reikalavimus ir neturės kokybės trūkumų. Pastarieji – tai trūkumai dėl netinkamos įrenginio konstrukcijos, jo surinkimo, įrenginio komplektuojamųjų dalių ar kitokių įrenginio kokybės trūkumų. Garantinis užtikrinimas galioja tam tikrą įstatymo ar sutarties nustatytą laiką –

⁹² Kučinskas L., Pakalniškis V., Rasimavičius P. ir kt. Tarybinė civilinė teisė. T.2. Vilnius: Mintis, 1988. P.116.

⁹³ Ten pat.

⁹⁴ Ten pat.

garantinį terminą. Jo eigos metu atsiradus defektams atsiranda rangovo atsakomybė dėl darbų kokybės. Reikalavimai darbų kokybei keliami jų perdavimo užsakovui momentu, o kokybė turi atitikti reikalavimus visą garantinį terminą⁹⁵. S. Mitkus teigia, kad LR CK 6. 697 str. 3d. galima laikyti kokybės garantijos išlyga, nes joje teigiama, kad rangovas neatsako už defektus garantiniu laikotarpiu, jeigu įrodo, kad jie atsirado dėl objekto ar jo dalių natūralaus nusidėvėjimo⁹⁶.

Garantinis terminas sustabdomas tam laikui, kiek objektas negalėjo būti naudojamas dėl nustatytų defektų, už kuriuos atsako rangovas. Užsakovas, per garantinį laiką nustatęs objekto defektus, privalo per protingą terminą nuo jų nustatymo pareikšti pretenziją rangovui (LR CK 6.697 str. 4d., 5d.).

Nors įstatymai įtvirtina garantiniu terminu neatlygintą defektų taisymą, tačiau itin dažnai rangovas nesilaiko tokios pareigos dėl įvairiausių priežasčių. Prievolių nevykdymas garantiniu terminu ne visada yra dėl to, kad rangovas piktybiškai vengia jas vykdyti. Toks prievolių nevykdymas dažnai kyla ir dėl finansinių sunkumų. Toliau šiame poskyryje autorė nagrinės, kokios priežastys lemia prievolių nevykdimą garantiniu terminu, kokios problemos kyla atlyginant nuostolius.

Lietuvos Respublikoje generaliniam rangovui draustis civilinę atsakomybę yra privaloma LR Statybos įstatymo 37 ir 39 straipsnių nustatyta tvarka. Toks draudimas atlygina padarytą žalą užsakovo ar trečiųjų asmenų turtui, sveikatai, taip pat atlygina žalą padarytą dėl gyvybės atėmimo. Draudimas būtinas tam, kad pvz: sugriuvus statomui objektui rangovas gali neturėti pakankamai lėšų atlyginti žalą padarytą užsakovo turtui, tad tokia rizika yra draudžiama, tam kad žala būtų tinkamai atlyginta. Tačiau šis draudimas neapima nuostolių, kuriuos rangovas sukelia pažeidęs sutartį atlikęs darbus nekokybiškai. Pvz: garantiniu laikotarpiu išryškėja darbų trūkumai, kuriuos turi ištaisyti rangovas. Pamodeliuokime situaciją, kuri praktikoje pastaruoju metu yra labai dažna. Rangovas pagal užsakovo užduotį pastato gyvenamąjį namą. Po darbų pridavimo praėjo vieneri metai. Gyvenamojo namo gyventojai pastebi, kad pradeda skylinėti sienos. Gyventojai kreipiasi į asmenį, pardavusį jiems butą (statytoją). Statytojas (užsakovas) kreipiasi į rangovą, pareikšdamas pretenziją dėl darbų trūkumų. Rangovas, reaguodamas į

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. rugsėjo 27 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „ŽVC“ v. AB „Pineka“, Nr. 3K-7-262/2010.

⁹⁶ Mitkus S. Statybos rangos sutartis: teorija ir praktika: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010. P.184.

pretenziją, turi kuo greičiau ištaisyti trūkumus, jei neįrodo, kad jie atsirado dėl objekto ar jo dalių normalaus susidėvėjimo, jo netinkamo naudojimo ar užsakovo arba jo pasamdytų asmenų netinkamai atlikto remonto arba dėl užsakovo ar jo pasamdytų asmenų kitokių kaltų veiksmų (LR CK 6.607 str. 3d.). Tokias sąlygas yra išdėstęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje 3K-3-431/2009⁹⁷. Pabrėžtina, kad šios teisės normos lemia specifinį įrodinėjimo naštos paskirstymą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pabrėžęs, kad “<...> tokio ginčo atveju netaikomos bendrosios procesinės įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklės; užsakovas privalo įrodyti tik defektų faktą ir neprivalo įrodinėti rangovo neteisėtų veiksmų ir priežastinio ryšio tarp neteisėtų veiksmų ir žalos”⁹⁸.

Tad modeliuojamoje situacijoje galimi keli rangovo elgesio variantai.

1) Rangovas sutinka su esamais defektais ir juos ištaiso.

2) Rangovas nesutinka su esamais defektais ir pateikia įrodymų, kad šie defektai atsirado ne dėl jo kaltės.

3) Rangovas nesutinka su esamais defektais, tačiau nesugeba įrodyti, kad už defektus atsakomybė jam nepriklauso. Toks defektų nepripažinimas gali būti dėl kelių priežasčių. Pirma, rangovas vengia savo atsakomybės, nes yra nesažiningas ir nesilaiko savo sutartinių įsipareigojimų, nors turi galimybę ištaisyti defektus, tačiau siekia išvengti išlaidų, kurias patirtų taisydamas defektus. Antra, rangovas negali ištaisyti defektų, nes jo finansinė padėtis yra labai sunki, todėl jis negali skirti lėšų savo sutartinių įsipareigojimų tinkamam vykdymui.

4) Rangovui iškelta bankroto byla arba jis jau yra subankrutavęs, todėl nebėra asmens, kuris tinkamai įvykdytų statybos rangos sutartį.

Nuo to, kokį elgesio variantą pasirinks rangovas, priklauso ir užsakovo tolimesnė padėtis. Tarkime, rangovas jau yra bankrutavęs, tad užsakovas yra priverstas pasitelkti trečiuosius asmenis defektų ištaisymui, taip patirdamas išlaidų, nes tretiesiems asmenims būtina atlyginti už ištaisytus defektus. Užsakovas patiria tiesioginių nuostolių, nes rangovas tinkamai nevykdė sutarties. Ar užsakovas turės galimybę kreiptis į rangovą dėl nuostolių atlyginimo

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 16 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Universali arena“ v. UAB „Sofritas“, Nr. 3K-3-431/2009.

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis, civilinėje byloje AB If PC Insurance“ v. UAB „Įrengimas“, Nr. 3K-3-516/2009.

priklauso nuo to, ar rangovas jau subankrutavęs ir likviduotas, ar bankroto byla dar vyksta. Jei bankroto byla dar vyksta ir dar yra galimybė pateikti kreditorinį reikalavimą, tada užsakovas gali jį pateikti. Nuostoliai užsakovui būtų atlyginti bankroto proceso tvarka. Tačiau jei rangovas yra likviduotas, tada nuostolių atlyginimas nebeįmanomas, nes nebėra juridinio asmens, kuris įvykdytų prievolę. Pastaruoju metu viešojoje erdvėje vyrauja tokia nuomonė, kad dažna statybų kompanija fiktyviai siekia bankrutuoti, nes nori išvengti garantinio termino įsipareigojimų. Kai rangovas bankrutuoja, dažnai yra įsteigiama nauja įmonė su tai pačiais darbuotojais, užsiimanti ta pačia veikla, tačiau atsakomybė už prieš tai buvusias prievoles nebekyla, nes juridinis asmuo yra pasibaigęs⁹⁹. Statistikos departamento pateiktais duomenimis 2009 m. bankrutavo 1843 įmonės, iš jų 422 statyba užsiimančios įmonės arba 22,9 procento visų praėjusiais metais bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių¹⁰⁰. Iš pateiktų duomenų matyti, kad bankrutavusių statybos bendrovių skaičius buvo itin didelis. Tad statybos bendrovės, kurios yra tarp bankrutavusių 2009 m., pvz: pastačiusios gyvenamuosius namus 2008 m. ir suteikusios garantijas savo atliktiems darbams, tokių savo įsipareigojimų tikrai nebeįvykdys, išryškėjus statybos darbų trūkumams užsakovas nebeturės į ką kreiptis dėl prievolės įvykdymo.

Jei rangovas atsisako ištaisyti defektus, bet neįrodo, kad atsakomybė už atsiradusius defektus jam nekyla, tai užsakovas priverstas pasiteikti trečiuosius asmenis defektų taisymui, tad užsakovo nuostolius sudaro ta pinigų suma, kurią jis sumokėjo tretiesiems asmenims. Tokiu atveju užsakovas gali kreiptis į teismą dėl nuostolių atlyginimo iš rangovo, kurie atsirado pažeidus sutartį. Taip pat rangovas gali atsisakyti taisyti defektus, juos ginčydamas vien todėl, kad neturi lėšų ištaisyti defektų. Tokiu atveju užsakovui reikia kreiptis į teismą dėl nuostolių atlyginimo, kuriuos jis patiria pasitelkęs trečiuosius asmenis ir sumokėjęs jiems atlygį už atliktus darbus.

Rangovui atsisakius taisyti defektus ir įrodžius, kad defektai kilo dėl objekto ar jo dalių normalaus susidėvėjimo, jo netinkamo naudojimo ar užsakovo arba jo pasamdytų asmenų netinkamai atlikto remonto arba dėl užsakovo ar jo pasamdytų asmenų kitokių kaltų veiksmų (LR CK 6.607 str. 3d.), atsakomybė už jų taisymą kyla užsakovui ar patiems gyventojams, priklausoma nuo to, kodėl defektai atsirado.

⁹⁹Garantinius statinio terminus siūlo sieti su atsakomybe//Statybų žinios. 2010. Nr. 7(46), P.10-11. http://statyk.eu/szarchyvas/archyvas/sz_46.pdf; prisijungimo laikas : 2011-04-04

¹⁰⁰[http://www.stat.gov.lt/news/view?id=7968&PHPSESSID=.](http://www.stat.gov.lt/news/view?id=7968&PHPSESSID=;); prisijungimo laikas: 2011-04-07.

Tam, kad rangovui nekiltų problemų taisant defektus, kad defektų taisymas neapsunkintų jo finansinės padėties, autorės nuomone, būtina įvesti privalomąjį statybininkų profesinės rizikos draudimą. Šis draudimas, visų pirma, būtų apsauga rangovui nuo galimų finansinių sunkumų. Nuo to, kokie defektai išryškėja, priklauso kiek kainuoja juos ištaisyti. Kartais defektų taisymas rangovui tampa tokia finansine našta, kuri tampa nebepakeliama ir rangovas bankrutuoja. Kiekviena bankrutavusi įmonė paveikia ne tik jos darbuotojus, tačiau ir visą valstybę, nes prarandamas mokesčių mokėtojas, kuris neša finansinę naudą valstybei, todėl ypač svarbu, kad kuo mažiau įmonių bankrutuotų.

Profesinės rizikos civilinės atsakomybės draudimas Lietuvos Respublikoje privalomas advokatams¹⁰¹, notarams¹⁰², anstoliams¹⁰³, bankroto administratoriams¹⁰⁴. Šio draudimo privalumas yra tas, kad netinkamai įvykdęs prievolę asmuo, gali tinkamai atlyginti nuostolius nukentėjusiajai šaliai, nes nuostolius atlygina draudimo įmonė. Nors siūlomo draudimo tikslas yra apsaugoti draudėją, tačiau autorė išvelgia privalumų ir užsakovui. Jei rangovui būtų privaloma draustis, tai draudimo įmoka, kurią reikėtų sumokėti „atrinktų“ įmones, kurios gali apsidrausti ir yra patikimos finansiškai vykdyti statybos rangos darbus, o ne yra sukurtos vienam projektui ir jam pasibaigus bankrutuoja, taip nesilaikydamos savo sutartinių prievolių. Šis draudimas būtų garantija, kad nuostoliai bus atlyginti.

Tokiam pasiūlymui dėl privalomojo profesinės rizikos civilinės atsakomybės draudimo statybos įmonėms pritaria Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, kuri svarsto galimybę keisti LR Statybos įstatymą ir įtvirtinti privalomą profesinės rizikos civilinės atsakomybės draudimą¹⁰⁵. Tačiau tokiam pasiūlymui nepritaria draudimo kompanijos teigdamos, kad draudimas, kuris apima garantinį terminą yra per daug rizikingas ir sunkiai paskaičiuojamas, kadangi draudimo terminas po darbų pridavimo turėtų būti 10 metų ar net 20 metų. Draudimo kompanijos teigia, kad tokią riziką apskaičiuoti yra neįmanoma. Autorė su tokia nuomone sutinka dalinai. Kadangi tokiam draudimui riziką apskaičiuoti yra tikrai pakankamai sudėtinga, tad siūlytini keli variantai. Draudimas gali apimti tik bendruosius darbus, kuriems yra nustatyta

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr. 50-1632.

¹⁰² Lietuvos Respublikos notariato įstatymas//Valstybės žinios. 1992, Nr. 28-810.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 53-2042.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.

¹⁰⁵ Garantinius statinio terminus siūlo sieti su atsakomybe//Statybų žinios. 2010. Nr. 7(46), P.10-11. http://statyk.eu/szarchyvas/archyvas/sz_46.pdf; prisijungimo laikas : 2011-04-04.

garantija 5 metams, tokiu atveju rizika tikrai būtų paprasčiau apskaičiuoti. Taip pat dar vienas galimas variantas yra trumpinti bendrųjų darbų garantinį terminą iki 2 metų, siejant jį su tuo, kad tokiu atveju yra privalomas draudimas apimantis garantinį terminą. Autorės nuomone, variantų kaip išspręsti esamas problemas galo būti daug ir jų būtina ieškoti, todėl, kad esama situacija yra nepalanki tiek rangovui, tiek užsakovui, tiek vartotojui, kuris naudojasi statiniu.

Kaip minėta, privalomo profesinio draudimo įtvirtinimas LR Statybos įstatyme būtų aukčiau minėtų problemų sprendimo būdas. Esant ekonominei krizei, bankrutuojančių statybų bendrovių skaičius ženkliai padidėjo, tad daugelis užsakovų patyrė didelius nuostolius dėl rangovų prievolių nevykdymo garantinio termino metu. Tam, kad statybų įmonė galėtų draustis tokiu draudimu, jai turėtų būti keliami aukšti reikalavimai tiek finansine, tiek profesine prasme. Jei įmonė neatitiktų keliamų reikalavimų, ji negalėtų apsidrausti, tad ir negalėtų vykdyti daug atsakomybės reikalaujančių statinių statybų (tokių kaip gyvenamieji namai, biurų pastatai ir pan.), nes negalėtų pateikti užsakovui reikalaujamo draudimo. Toks įmonių savotiškas išskyrimas suteiktų vystomiems projektams stabilumo. Rangovas taip pat galėtų veikti stabiliai, nesibaimindamas, kad kilus nuostoliams, jis negalės jų atlyginti, ar nuostolių atlyginimas sukels didelių finansinių sunkumų.

Galima daryti išvadą, kad pakeitus statybos įstatymą ir įtvirtinus jame privalomąjį profesinės rizikos civilinės atsakomybės draudimą, nuostoliai būtų atlyginami dažniau, efektyviau ir greičiau. Tarp rangovo ir užsakovo kiltų mažiau ginčų dėl nuostolių atlyginimo, nes jų atlyginimas neapsunkintų rangovo veiklos finansiškai. Garantinio laikotarpio metu net ir rangovui bankrutavus, užsakovui patirtas išlaidas dėl objekto defektų atlygintų draudimo kompanija. Taip pat toks draudimas „atrinktų“ finansiškai stabilias ir pajėgias sumokėti draudimo įmoką statybų kompanijas, statybomis užsiimtų mažiau „vienadienių“ įmonių, kuriuos yra įsteigtos tik vienam projektui.

Garantinio termino pradžia yra dar vienas ypač svarbus momentas. Praktikoje pasitaiko ginčų dėl garantinio termino pradžios, nuo to ar teisingai nustatyta garantinio termino pradžia, priklauso šalių padėtis ir atsakomybė.

LR CK 6.666 str. 5 d. nustato, kad „Jeigu rangos sutartis nenustato ko kita, garantinis terminas pradedamas skaičiuoti nuo to momento, kai darbų rezultatą priėmė arba turėjo priimti užsakovas“. Įstatyme įtvirtinta taisyklė yra dispozityvi, kadangi garantinio termino pradžią

leidžiama nustatyti sutartimi. Jei sutartyje neaparta garantinio termino pradžia, tada vadovaujamesi minėta kodekso norma ir garantinis terminas pradedamas skaičiuoti nuo darbų priėmimo dienos. Garantinio termino pradžia yra siejama su darbų naudojimo pradžia. Kaip teigia S. Mitkus savo monografijoje, pagal susiklosčiusią teismų praktiką, rezultato atidavimo naudoti diena laikytina darbų rezultato (statinio ar jo dalies) pripažinimo tinkamu naudoti diena¹⁰⁶. Autorė pabrėžia, kad nuo 2010 m. spalio 1d. įsigaliojus naujai LR Statybos įstatymo redakcijai statinio pripažinimas tinkamu naudoti yra supaprastintas. Statinio pripažinimas tinkamu naudoti yra nustatytas LR Statybos įstatymo 24 str. 1 d., kurioje teigiama, kad „Užbaigus naujo statinio statybą, statinio rekonstravimą, atnaujinus (modernizavus) daugiabutį namą ar negyvenamosios paskirties pastatą, Aplinkos ministerijos nustatyta tvarka surašomas statybos užbaigimo aktas. Naujo vieno ar dviejų butų namo ar nesudėtingo statinio statybos ir šių statinių rekonstravimo atvejais statybos užbaigimo aktas nesurašomas“. Statinio pripažinimo tinkamu naudoti tvarką nustato STR 1.11.01:2002, kuris taip pat buvo koreguojamas atsižvelgiant į LR Statybos įstatymo pakeitimus. Kai statinys pripažįstamas tinkamu naudoti, nuo tos dienos prasideda atliktų darbų garantinis terminas. Tais atvejais, kai statiniui nekeliami reikalavimai, kad jis būtų pripažintas tinkamu naudoti, garantinis terminas prasideda nuo darbų pridavimo dienos. Kaip teigia S. Mitkus savo monografijoje, faktiškai dažniausiai statybos darbų rezultatas pradedamas naudoti anksčiau – laikančiosios konstrukcijos laiko apkrovas, atitvarinės konstrukcijos yra veikiamos kritulių ir t.t.¹⁰⁷ Todėl rangovas ar statybos produktų tiekėjas turi įvertinti, kad kokybės garantija bus pradeda skaičiuoti tik nuo statinio pripažinimo tinkamu naudoti, o ne nuo tos dienos, kai darbai priduoti ar prekė įsigyta. Tačiau naudotis šia galimybe, kad garantinis terminas skaičiuojamas nuo pastato pripažinimo tinkamu naudoti, reikia nepiktnaudžiaujant. Pvz: rangovas atlieka darbus susijusius su laikančiųjų konstrukcijų sumontavimu ir panašiai. Po šių konstrukcijų sumontavimo pastato statyba vyksta dar pakankamai ilgai, atliekama dar daug kitų darbų. Kokybės garantijos termino skaičiavimas neturi būti atidedamas neprotingai ilgam terminui, jis neturi būti atidedamas ilgiau nei statinį reikia užbaigti statyti ir pripažinti tinkamu naudoti. Kai pastato statyba užtrunka žymiai ilgiau nei įprasta, garantinis kokybės terminas turėtų būti pradėtas skaičiuoti nuo tada, kai statinys turėjo

¹⁰⁶ Mitkus S. Statybos rangos sutartis: teorija ir praktika: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010. P.188.

¹⁰⁷ Ten pat, P.189.

būti užbaigtas statyti ir pripažintas tinkamu naudoti. Minėta taisyklė turėtų būti taikoma tik statybos darbams kurie susiję su esminiais statinio reikalavimais, nustatytais LR Statybos įstatymo 4 str. 1d.¹⁰⁸.

Apibendrinant galima teigti, kad garantinio termino metu nuostoliai kyla tada, kai rangovas nesilaiko savo įsipareigojimo ištaisyti defektus. Defektų taisymas rangovui ar užsakovo nuostolių atlyginimas, kartais tampa nepakeliama finansine našta rangovui. Taip pat rangovo bankroto atveju darbų kokybės garantija nebetaikoma, o tai sukelia itin didelius nuostolius užsakovui. Atsižvelgiant į šias aplinkybes autorė siūlo įtvirtinti LR Statybos įstatyme privalomąjį statybininkų profesinės rizikos civilinės atsakomybės draudimą. Rangovas apsidraudęs profesinę riziką nebepatirtų sunkumų, kai reikia atlyginti nuostolius užsakovui, o rangovo bankroto atveju užsakovo interesai būtų apsaugoti ir nuostolius atlygintų draudimo kompanija.

¹⁰⁸ Ten pat, P.189.

IŠVADOS

Atsižvelgiant į darbe iškeltus ginamuosius teiginius, bei pasiekus tikslus nurodytus darbe, darytinos tokios išvados:

1) Atsakomybė už sutarties pažeidimą tiek rangovui, tiek užsakovui, pasireiškianti nuostolių atlyginimu, kyla be kaltės, statybos rangos sutartiniuose santykiuose. Minėtiems santykių dalyviams atsakomybė kyla be kaltės, nes asmenys užsiimantys verslu ir iš to gaunantys pelną, turi prisiimti riziką dėl savo veiklos.

2) Neturtinė žala negali būti atlyginama statybos rangos sutartiniuose santykiuose, nes tai nėra nustatyta įstatymuose, reglamentuojančiuose šiuos santykius, o šalių susitarimas dėl neturtinės žalos atlyginimo prieštarautų imperatyvioms įstatymo normoms, kurios žalos atlyginimą leidžia tik įstatymo nustatytais atvejais. Neturtinė žala gali būti atlyginama tik vartojimo rangos atveju, nes tokią galimybę įtvirtina įstatymas.

3) Statybos rangos santykiuose derybos yra itin reikšmingas etapas. Statybos rangoje derybų metu patiriami nuostoliai gali siekti itin dideles sumas, todėl itin svarbu tinkamai atlyginti nuostolius sąžiningai šaliai. Vieningos nuomonės nebuvimas tiek teismų praktikoje, tiek teisės doktrinoje lemia ne visada tinkamą nuostolių atlyginimą.

4) Bendradarbiavimo pareiga statybos rangos sutartiniuose santykiuose turi ypatingą reikšmę. Bendradarbiaudamos šalys dažniausiai užtikrina tinkamą ir efektyvą sutarties vykdymą, o tuo pačiu metu ir užkerta kelią nuostolių atsiradimui. Net sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo atveju, šalys, kurios laikosi bendradarbiavimo pareigos, gali sumažinti nuostolius iki minimalaus dydžio. Tai yra viena iš priemonių siekiant išvengti nuostolių atsiradimo. Deja, statybos rangos sutarties šalys, nepakankamai vertina šią pareigą ir dažnai jos nesilaiko, taip sukeldamos nuostolius.

5) Tinkamas atliktų darbų trūkumų fiksavimas priėmimo-perdavimo akte turi esminę reikšmę įrodinėjant atsiradusius nuostolius. Trūkumų faktą galima remtis, tik juos pažymėjus minėtame akte. Tinkamai nepažymėtų trūkumų sukelti nuostoliai nėra atlyginami.

6) Statybos proceso sudėtingumas lemia ir statybos rangos sutartinių santykių specifiškumą. Norint tinkamai suprasti ir išspręsti ginčą tarp sutarties šalių, būtina turėti

specialių žinių apie statybas. Deja, pirmosios ir antrosios instancijos teismai Lietuvoje, dažnai stokoja specifinių žinių apie statybos procesą, kas lemia netinkamą įrodymų vertinimą ir šalių nepasitikėjimą tinkamu ginčo išsprendimu.

7) Teisės normos, reglamentuojančios rangovo teises išieškoti jam priklausantį atlygį iš užsakovo ar sustabdyti darbus, kol su juo nebus atsiskaityta, nėra pakankamai apsaugančios rangovo teises. Todėl rangovas siekdamas gauti atlygį už atliktus darbus priverstas savo teises papildomai ginti bendrosiomis teisės normomis, taikomoms visiems teisiniams santykiams. Pvz: faktoringo sutartis, reikalavimo teisių perleidimas.

8) Darbų priėmimo ir perdavimo aktas turi ypatingą reikšmę priduodant darbus. Išanalizavus teismų praktiką, matoma tendencija, tarp statybos rangos sutarties šalių, netinkamai vertinti šio akto teisinę galią. Užsakovas nepriimti darbų ir nepasirašyti akto gali tik įstatymo nustatytais atvejais, tačiau analizuojant teismų praktiką, vienas dažniausių ginčo objektų yra užsakovo neteisėtai nepasirašytas aktas ir nepriimti darbai. Taip pat pabrėžtina, kad Lietuvos teismų praktikoje yra nuolat pažymima, kad galimybė rangovui vienašališkai pasirašyti minėtą aktą yra rangovo teisių gynimo būdas, tačiau nepaisant to, užsakovas nuolat ginčija vienašališkai pasirašytą aktą.

9) Garantinio termino metu nuostoliai kreditoriui itin dažnai neatlyginami dėl įstatymų netobulo. Bankrutavus rangovui įstatyminė ir/ar sutartinė garantija dėl darbų kokybės tampa nebeveiksminga, nes nebelieka asmens, kuris galėtų ištaisyti defektus ar atlyginti išlaidas, kurias patyrė užsakovas. Jei rangovas vis dar vykdo veiklą atsiradus defektams, dažnai yra vengiama juos ištaisyti arba atlyginti taisymo išlaidas užsakovui, nes rangovui tai finansiškai nenaudinga arba finansiškai nepakeliamas.

PASIŪLYMAI

1) Siūlytina be išimties netaikyti nei deliktinės, nei sutartinės atsakomybės, atlyginant nuostolius ikisutartiniuose santykiuose, o taikyti *sui generis* atsakomybę, kitokią atsakomybės rūšį. Šios atsakomybės apimtis turi priklausyti nuo to, ar sąžininga šalis turėjo pagrindą tikėti ir pasikliauti, kad bus sudaroma pagrindinė sutartis.

2) Siūlytina kelti teisėjų kvalifikaciją statybos teisės srityje, siekiant tinkamesnio ir efektyvesnio ginčų sprendimo statybos rangos sutartiniuose santykiuose.

3) Siekiant išvengti ginčų tarp statybos rangos sutarties šalių bei tinkamesnių šių ginčų sprendimo teismuose, siūlytina Lietuvos Aukščiausiajam Teismui pateikti išaiškinimą dėl normų, reglamentuojančių atliktų darbų priėmimą ir perdavimą, taikymo ir aiškinimo.

4) Siūlytina tobulinti LR Statybos įstatymą ir jame įtvirtinti privalomąjį profesinės rizikos civilinės atsakomybės draudimą rangovui, apimančią nuostolių atlyginimą garantiniu terminu. Tokio draudimo teigiama reikšmė būtų tiek užsakovui, tiek rangovui, tiek tretiesiems asmenims, kurie naudojami pastatyti objektu.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr. 50-1632;
2. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 53-2042;
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262;
4. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010;
5. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas//Valstybės žinios. 1992, Nr. 28-810;
6. Lietuvos Respublikos statybos įstatymas//Valstybės žinios. 1996, Nr. 32-788;

Mokslinė literatūra:

7. Ambrasienė. D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009;
8. Kučinskas L., Pakalniškis V., Rasimavičius P. ir kt. Tarybinė civilinė teisė. T.2. Vilnius: Mintis, 1988;
9. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995;
10. Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. T1. Vilnius: Justitia, 2003;
11. Mikėlnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996;
12. Mitkus S. Lietuvos Respublikos statybos įstatymo komentaras. Vilnius: Eugrimas, 2007;
13. Mitkus S. Statybos teisė. Vilnius: Technika, 2002;
14. Mitkus S. Statybos teisė: norminių teisės aktų rinkinys. Vilnius: Eugrimas, 2007;
15. Mitkus S. Statybos teisės terminų žinynas. Vilnius: Eugrimas, 2006;
16. Mitkus S. Statybos rangos sutartis: teorija ir praktika. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010;
17. Vėlyvis S., Vitleita A. ir kt. Tarybinė civilinė teisė. T1. Vilnius: Mintis, 1975;
18. Stanislovaitis R. Lietuvos komercinė teisė. Vilnius: UAB „Ekonomikos mokymo centras“, 2003;

Moksliniai straipsniai:

19. Ambrasienė D., Cirtautienė S. Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar *sui generis*// Jurisprudencija. 2008, Nr.10(112);
20. Dreviskaitė L. Statybos darbų perdavimas-priėmimas// Juristas. 2008. Nr. 10(61);
21. Garantinius statinio terminus siūlo sieti su atsakomybe//Statybų žinios. 2010. Nr. 7(46);
22. Klimas E. Statybos rangos sutartinių teisinių santykių vystymosi tendencijos Lietuvoje//Justitia. 2009, Nr.2(72);
23. Mitkus S. Sutartiniai teisiniai santykiai statyboje// Teisė. 2003. Nr. 49;
24. Mitkus S. Statybos rangos sutartys: kvalifikavimo problemos. Teisė. 2009. Nr. 70;
25. Saukalienė K. Statybos defektai ir užsakovo atsakomybės už juos problemos// Socialinių mokslų studijos. 2010, Nr.2(6);
26. Smaliukas A., V. Pacenkaitė. Ikisutartinių teisinių santykių taikymo naujovės Lietuvos teismų praktikoje. Juristas. 2006. Nr. 12 (36);

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika:

27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. kovo 20 d. nutartis, civilinėje byloje Ina Markauskienė v. Irmantas Maciulevičius, Nr. 3K-3-479/2002;
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugpjūčio 24 d. nutartis, civilinėje byloje M. Ch. ir Z. Ch v. UAB „Pinus Proprius“, Nr. 3K-3-405/2007;
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 11 d. nutartis, civilinėje byloje R. Jurgelionio firma „Tastos statyba“ v. Kauno miesto savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-62/2008;
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 3 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Ranga IV Investicijos“ v. UAB „Mega“, Nr. 3K-3-564/2009;
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 8 d. nutartis, civilinėje byloje A. A. v. UAB „Kamintras“, Nr. 3K-3-199/2007;
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 29 d. nutartis, civilinėje byloje AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. Ričardas Naraškevičius, Vilija Jonusauskienė ir kt., Nr. 3K-7-119/2005;

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. liepos 11 d. nutartis, civilinėje byloje E. Mamedovas v. UAB „Mindija“, Nr. 3K-3-371/2005;
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 2 d. nutartis, civilinėje byloje A. Stankovienės individuali įmonė v. UAB „Abuva“, Nr. 3K-3-538/2005;
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 19 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Schmitz Cargobull Baltic“ v. UAB „Vilniaus universaliųjų metalo konstrukcijų gamykla“, Nr. 3K-3-503/2007;
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 28 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „ACDC“ v. V. V. ir G. V., Nr. 3K-3-122/2009;
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 8 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Ortas“ v. UAB „Solveiga“, Nr. 3K-3-430/2009;
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 12 d. nutartis, civilinėje byloje J. N. v. T.M. ir V. M., Nr. 3K-7-304/2007;
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 17 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Pineka“ v. UAB „Liuks“, Nr. 3K-3-128/2009;
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 31d. nutartis civilinėje byloje UAB „Otega“ v. BAB „Ekranas“, UAB „Baklis“ Nr. 3K-3-81/2011;
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“, Nr. 3K-3-38/2005;
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 4 d. nutartis, civilinėje byloje A.Č v. UAB „Molesta“, Nr. 3K-3-370/2010;
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. rugsėjo 6d. nutartis civilinėje byloje A.P. Taurienė ir A. Tauras v. V. Rudakovo firma „Telšių ranga“, Nr. 3K-3-399/2004;
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 30d. nutartis civilinėje byloje UAB „Arisanda“ v. UAB „2B Pack“, Nr. 3K-3-199/2008;
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. sausio 17 d. nutartis, civilinėje byloje A. Š. tikroji ūkinė bendrija „Be priekaištų“ v. UAB „Molesta“, Nr. 3K-3-17/2007;
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 7 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Glasma“ v. UAB „Senasis dvaras“, Nr. 3K-3-496/2010;

47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 27 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Luidas“ v. UAB „Baltijos laikas“, Nr. 3K-3-219/2009;
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. sausio 22 d. nutartis, civilinėje byloje BUAB „Alrosta“ v. UAB „Immobilitas“ Nr. 3K-3-19/2009;
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 20 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Statva“ v. AB-firmai „VITI“, Nr. 3K-3-341/2008;
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. rugsėjo 27 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „ŽVC“ v. AB „Pineka“, Nr. 3K-7-262/2010;
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 16 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Universali arena“ v. UAB „Sofritas“, Nr. 3K-3-431/2009;
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis, civilinėje byloje AB If PC Insurance“ v. UAB „Įrengimas“, Nr. 3K-3-516/2009.

Internetiniai šaltiniai:

53. http://statyk.eu/szarchyvas/archyvas/sz_46.pdf; prisijungimo laikas : 2011-04-04
54. [http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=7968&PHPSESSID=.](http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=7968&PHPSESSID=;); prisijungimo laikas: 2011-04-07;
55. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M4060402&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=3557&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>; prisijungimo laikas: 2011-04-04;
56. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M4060404&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=3558&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>; prisijungimo laikas: 2011-04-04.

Lietuvos apeliacinio teismo praktika:

57. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. lapkričio 13d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Vėtrūna“ v. UAB „Naujasis uostas“, Nr. 2A-389/2006.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema - „Nuostoliai ir jų atlyginimas statybos sutartiniuose santykiuose“.

Raktiniai žodžiai: nuostoliai, nuostolių atlyginimas, statybos rangos sutartiniai santykiai, statybos rangos sutartis, užsakovas, rangovas.

Magistriniame darbe analizuojami statybos sutartiniai santykiai. Atsižvelgiant į tai, kad statybos ranga yra populiariausias statybos organizavimo būdas, darbe nagrinėjami santykiai, kylantys iš statybos rangos. Vartojimo ranga darbe nenagrinėjama.

Statybos rangos sutartinių santykių pagrindas yra šalis siejanti sutartis. Nuostoliai sukeliama tada, kai viena iš šalių arba abi šalys neįvykdo arba netinkamai įvykdo sutartį.

Pirmame skyriuje nagrinėjami bendrieji nuostolių klausimai tokie kaip, nuostolių sąvoka, rūšys, nuostolių atlyginimo sąlygos bei atleidimas nuo nuostolių atlyginimo statybos rangos sutartiniuose santykiuose. Antrame skyriuje nagrinėjami nuostolių ir jų atlyginimo ypatumai ikisutartiniuose statybos rangos santykiuose. Trečiame skyriuje analizuojami dažniausiai pasitaikantys statybos rangos sutarties pažeidimai, jų kilimo priežastys, nuostoliai, kurie kyla dėl sutarties pažeidimų, bei jų atlyginimas.

Išanalizavus teisės aktus, teisės doktriną bei teismų praktiką, patvirtinami darbe nurodyti ginamieji teiginiai. Kadangi Lietuvoje nėra vieningos nuomonės, kokią atsakomybę taikyti ikisutartiniuose santykiuose, dėl to nuostoliai ne visada yra tinkamai atlyginami statybos rangos ikisutartiniuose santykiuose. Taip pat, autorė patvirtino, kad imperatyvi bendradarbiavimo pareiga statybos rangos sutartiniuose santykiuose, yra viena iš priemonių, siekiant išvengti nuostolių atsiradimo ar jau esamus nuostolius sumažinti iki minimalaus dydžio. Darbe, taip pat patvirtinama, kad statybos rangos sutartinių santykių turinio sudėtingumas, specifiškumas ir tęstinumas lemia statybos rangos sutarties pažeidimus ir iš to kylančius nuostolius.

SUMMARY

The subject of master work – „Damages and their compensation in construction contractual relations“

Keywords: damages, compensation for damages, construction contractual relations, construction contract, client, contractor.

In this master work author analyses construction contractual relations. Consumer contract relations are not the object of analysis.

The base of construction contractual relations is a construction contract. When one of contract parties or both parties breaches the contract that causes damages.

In the first part author analyses general questions about damages. Damages concept, types of damages, conditions for damages compensation, releases from damages compensation in construction contractual relations. In the second part author analyses damages and their compensation in pre-contractual construction relations. The third part of the work is committed to analysis of the most common breach of construction contract, causes of breach of contract and also damages and their compensation in construction contractual relations.

After accomplishing analysis of legal act, law doctrine and practice of Lithuanian Courts, author can prove defended statements. Since there is no consensus about what kind of liability should be in pre-contractual relations in Lithuania, damages in construction contractual relations are compensated wrongly. Also author confirms that imperative duty to cooperate is one of the remedies to avoid damages or reduce existing damages to a minimum. Master work also confirms that construction contractual relations complexity, specificity and continuity determines breach of construction contract and damages which comes from breach of construction contract.